

Хроніка

ЮВІЛЕЙНЕ СВЯТО ГЕОЛОГІЧНОЇ НАУКИ

Дня 12 березня відбулося врочисте ювілейне свято з нагоди 10-ти річчя з дня заснування Українського Геологічного Комітету, який перетворився на Український Відділ Центрального (Ленінград) Геологічного Комітету.

Повстала ця установа за перших часів революції, в наслідок розформованих військових організацій „Гідроюз“ та „Отдел сырья“ при Комітеті Військово-Техничної Допомоги Південно-Західного фронту. Геологи, що обслуговували ці організації на Україні, не розпоршились, а заклали сталу організацію загально-республіканського українського значення — Український Геологічний Комітет, і його перше „Положення“ затверджується 1-го лютого року 1918-го.

Багато довелося зазнати прикостей ініціаторам та основоположникам цієї установи за часів громадянської війни на Україні, але Геологічний Комітет виджив і року 1922-го установу цю приєднано до Центрального Геологічного Комітету, як його Український Відділ.

Одним із важливих моментів 10-річної К-ту праці, по-за всякими дослідними та розвідковими польовими та іншими роботами, що їх виконано за 10 років числом 162, треба вважати заходи УГК коло здійснення на мапу в 3-х верстовому масштабі цілої території України. 5-ти річним планом робіт передбачено, між іншим, що на р. 1931-й ми матимемо вже знятою в цьому масштабі коло $\frac{1}{2}$ території України (нині маємо знятою коло $\frac{1}{4}$ частини території). Це буде величезним досягненням УСРР, для інших

частин нашого Союзу, в т. ч. і для РСФРР така здійсальна праця — далекий ідеал майбутнього...

Цій молодій нашій установі належить також честь у минулому першій почати дослідну працю на каоліні та самотужки, без жодної допомоги збоку, покласти підвалини до відродження каолінової промисловости, відновивши зруйновані за часи революції Лозовиківський та Райківський каолінові заводи, що перейшли потім від УВГК до Каолінкомбінату.

Урочисте ювілейне засідання зібрало (за запрошеннями) коло 100 чол. люду — місцевих наукових сил — од геології і споріднених із геологією наук, і приїжджих (в т. ч. з Ленінграда — директор Центрального Геолкому, геол. Д. І. Мушкетов).

На чолі Українського Відділу Геолкому стоїть нині директор, геол. В. В. Різниченко — фахівець з дослідження Канівських дислокацій, а сама установа складається з таких відділів та секцій: геологічного здійснення, гідрогеологічна секція, петрографічна, палеонтологічна, комісія четвертинних покладів, бюро розвідок, шліхтувальна майстерня та хемічна лабораторія. Комітет має власну бібліотеку, що складається з 6000 томів і свій музей на 30 вітрин; крім того, провадить видавничу діяльність — видає неперіодичний орган „Вісник Українського Відділу Геологічного Комітету“ і науково-популярну бібліотеку.

На ювілейне свято наспіло сила привітальних телеграм і листів із різних частин нашого Союзу.

Г. Ков.-Кол.

ХРОНІКА НАУКОВОГО ЖИТТЯ

* Україна на Кельнській виставці. Виставочний комітет України інтенсивно готується до Кельнської міжнародньої виставки преси. На цій виставці Україна матиме окремий павільйон. В українському павільйоні буде низка великих відділів. Історичний павільйон матиме експонати що-до розвитку українського друку, починаючи з 16-го сторіччя і аж до останніх днів. Статистичний відділ видиватиме теперішній стан української преси, при чому має як найбільше виявити зростання преси українською мовою. Будуть ще відділи: преса та стан робітничої класи; соціалістичне перебудування села;

радянський лад та громадськість. Особливої уваги надається своєму відділові — культурне будівництво. Тут мають виявити весь буйний розквіт культурного будівництва, яке стало можливим на Україні аж за радянської влади. Цей відділ відбиватиме роботу що-до ліквідації неписьменности, розвитку української науки, художньої літератури, мистецтва то-що. Восьмий відділ буде присвячено критиці та волі преси. В цьому відділі мають показати, як у теперішніх обставинах найширші маси робітництва та селянства мають змогу критикувати через пресу всі галузі нашого будівництва, всупереч формальній

волі преси у капіталістичних країнах. Решта відділів мають виявити форми зв'язку преси з читачем, робелькорівський рух, ілюструвати радянську пресу, техніку нашої преси, літературу присвячену пресі та книзі. На виставці Україна крім павільйону преси, — вперше матиме змогу показати досягнення що-до техніки української книги.

* Бібліотеки України на Кельнській виставці. Всенародня бібліотека України в Києві надіслала на Кельнську виставку преси зразки старого українського друку. Надіслано львівський „Апостол“ 1574 р., острозький „Апокриси“ Христофора Філарета 1598 р., київський „Сінопсис“ 1580 р., чернігівське „Руно орошанное“ 1702 р. та інші. Крім того, надіслано видання XIX—XX сторіччя, що характеризують різні етапи розвитку української культури та друкарства. Надіслано перші видання українських класиків, зразки української преси, женецькі видання українською мовою й зразки продукції різних українських видавництв. Бібліотека також експонує на виставці свої видання, фотографійні знімки своїх приміщень, діаграми зросту бібліотечних фондів то-що. Харківська державна бібліотека ім. Короленка вже відправила до Кельна збірку фотознімків та діаграм, що відбивають різні моменти роботи бібліотеки та її окремих відділів.

* Пам'яті проф. В. Антоновича. 25-го березня історична секція УАН на пошану пам'яті В. Антоновича з нагоди 20-річчя з дня його смерті влаштувала прилюдне засідання. Для участі в засіданні прибув з-за кордону галицький проф. Мирон Кордуба, член наукового т-ва ім. Шевченка у Львові. На засіданні з доповідями виступали акад. Грушевський „З соціально-політичної концепції Антоновича“, проф. Гермайзе: „Антонович в українській історіографії“, і проф. Кордуба: „Українська історіографія і Галичина“. Після засідання відбулося відкриття виставки видань і рукописів Антоновича.

За ласкавою допомогою дружини покійника К.М. Антоновичевої, що взяла на себе найдіяльнішу участь у влаштуванні вистави, по змозі зібрано всі друковані праці покійника, рукописи, що залишилися недрукованими, плани, замітки, листування, підручні книги, то-що. Виставлені не тільки наукові роботи, а все, що може в тій або іншій мірі характеризувати відношення до покійника тогочасного громадянства і близьких йому людей. По скінченню вистави, Історична секція має намір утворити окремий кабінет ім. Антоновича, де буде зібрана найголовніша спадщина покійника.

* Всеукраїнський геологічний музей незабаром буде відкритий в Києві. Основою нового музею буде геологічний музей УАН і колекції Інституту Наросвіти. Музей матиме дублікат всіх найбільших колекцій України, в тому числі Дніпропетровського гірничого інституту та харківського й одеського інститутів Наросвіти.

* Робота Шевченківського Інституту. Інститут розпочав вивчати

життя й творчість українських письменників післяшевченківської доби. Насамперед вивчається М. Вовчка, П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, І. Франка, Лесю Українку, Панаса Мирного та М. Коцюбинського. Інститут звертається з проханням до всіх громадян, що мають у себе матеріали про цих письменників, дати їх у тимчасове користування інститутові.

* Про одеську публичну бібліотеку. Одеську публичну бібліотеку постановою Колегії НКО з дня 25 січня 1924 року ухвалено включити до числа наукових установ. Цю постанову затвердив і Раднарком.

Але до цього часу ця постанова не виконана.

Взагалі бібліотечна справа на Україні ще й досі не впорядкована. Нема дійсної координації різних публичних бібліотек, не погоджена робота державних окружних бібліотек, не вжито заходів, щоб зацікавити культвідділ ВУРПС та Окрпрофраду цими питаннями.

Отже, Народній Комісар Освіти І. Скрипник звернув на це увагу управління НКО і пропонував негайно приступити до виконання цієї постанови.

* „Куток революції“ в Одесі. Спарт улаштував „Куток революції“ присвячений 30-річчю з дня першого з'їзду РСДРП. У кутку виставлено низку документів і знімків, що освітлюють передз'їздівську добу революційного руху в Одесі 1896 р. Виставлено також низку документів південно-російської робітничої організації, що об'єднувала робітників, ремесників та постачала робітникам прокламації. Цю організацію ліквідували жандари 1897 року. Більшість робітників цієї організації заслано тоді до Якутського краю. На виставці є також документи одеської групи соціал-демократів 1898 р. Ця група об'єднувала учнів ремісничої школи „Праця Пересипських робітників“.

* Пенсійна допомога вдові акад. Гнатюка, що перебуває в Галичині. Беручи до уваги великі наукові заслуги покійного академіка Гнатюка в галузі етнографії українського населення і в галузі розвитку українських наукових організацій до революції, а також беручи до уваги важкий матеріальний стан сім'ї вмерлого академіка, Нарком Освіти тов. Скрипник визнав за потрібне піднести перед Раднаркомом УСРР клопотання про пенсійну допомогу вдові покійного академіка Гнатюка, що перебуває в Галичині.

* Арабська Академія. Єгипетський уряд, нарешті, зрозумів потребу заснувати „Арабську Академію“. В цій справі були вже спроби і раніше. 1892 року була заснована перша Арабська Академія, але вона швидко розпалася через внутрішні нелади. Тепер держава вирішила остаточно прибрати до своїх рук ініціативу організації Академії і вжила вже деяких практичних заходів що до цього.

* Нова серія монографій про життя та діяльність членів Фран-

цузької Академії. Близьким часом вийде нова серія монографій під назвою "Сорок". Напочатку виходять: "Реймонд Пуанкаре", "Реклю", "Моріс Донней", "Дювернуа", "Луї Барту", "Мартен дю Гар".

* Архітектура. За останній час у Німеччині вийшли такі нові книги з архітектури:

Адольф Бене. "Нове життя—нові будівлі". Автор книги ставить в залежність новий стиль будівель зі змінами в розумінні життя.

Людвіг Гільберсгаймер. "Архітектура великого міста".

Книга охоплює всі теоретичні питання архітектури і розглядає їх з економічного боку і під знаком конструктивно-технічного моменту.

Neue Werkunst, — серія монографій сучасних архітекторів.

Ріхард Крантгаймер. "Середньовічні синагоги". Цінне науково-історичне дослідження середньовічної архітектури синагог.

Фріц Шталь. "Париж, місто як твір мистецтва". Тема книги — опис міста, його архітектури в минулому і тепер, історія околицьного вигляду міста.

"Probleme des Bauens" — під такою назвою виходить збірник, що його видає Фріц Блок спільно з спілкою німецьких архітектів.

Роберт Нойтра. Як будує Америка.

Л. Гільберсгаймер. Нове інтернаціональне будівельне мистецтво. Штутгарт, видання Гофмана.

Гільберсгаймер та Удо Рукзер. Архітектура великого міста. Штутгарт. Видання Гофмана.

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНИКА

* Вечори пам'яті Т. Г. Шевченка. В понеділок 12 березня в театрі ім. Т. Г. Шевченка відбувся широкий громадський і літературний вечір, присвячений пам'яті Т. Г. Шевченка. Величезна зала театру переповнена представниками громадських, культурних і літературних письменників. З доповіддю про Шевченка — поета біллішого селянства — виступив тов. С. В. Пилипенко. Далі зачитали свої твори білоруські та українські письменники. За пропозицією тов. Пилипенка збори одностайно під гучні оплески ухвалили резолюцію протесту проти суда над білоруською громадою.

* 11 березня по всіх клубах в робітничих районах Харкова відбулись вечори присвячені пам'яті Т. Шевченка. В кожному клубі за уложенням раніше планом виступали доповідачі й літератори з своїми творами. Вечори закінчувались аматорськими виставами п'єс із шевченківського репертуару.

* Шевченківські дні в школах. Шевченківські дні були одсвятковані в усіх школах союзу. Провідна тема доповідів — "Політичні, національні й культурні досягнення радянської влади, що здійснили на Україні ідеали Шевченкові". У доповідях була одзначена роль Шевченка, як поборника української культури.

* Реставрація будинку, де жив Шевченко. Київська філія Інституту Тараса Шевченка провадить реставрацію будинку, де жив 1846 року в Києві поет. Проект реставрації в стилі тодішньої епохи. Художнє оформлення доручено відомому архітекторові проф. Кричевському. Кожна кімната будинку виявлятиме окремий період життя Шевченка. Уже закінчили влаштовувати перші 4 кімнати.

В наслідок дослідів співробітників Інституту виявлено ще один будинок історичного значення, близький від будинку, де жив Шевченко, а саме на розі Михайлівського провул. й Іринівської вул., де часто збиралися видатні члени Кирило-Методієвського братства. У 1859 році тут жив і Шевченко.

Передбачається в Шевченківські дні прибити до цього будинку меморіальну дошку.

* Білоруські письменники в Харкові. Група білоруських письменників літературної організації "Полим'я" Янка Купала, Якуб Колас, Цішка Гартни, Міхась Зарецькі та Міхась Чарот, що приїздили до Харкова з метою зав'язати найтісніші зв'язки з українською літературою, виступили 10-го лютого в Будинку Літератури ім. Блакитного на товариській вечірці з своїми творами.

Відомий білоруський поет Цішка Гартни познайомивши аудиторію з етапами розвитку білоруської літератури, зупинившись на більш характерних її представниках, починаючи з перших проявів національної літератури на початку XIX-го століття, зазначив, що аж Жовтнева революція відкрила широкі перспективи для розвитку білоруської літератури, але перші роки 17, 18 і 19-й були для Білорусі особливо несприятливі — це були роки окупації й їх майже приходиться висекрестити із історії культурного розвитку.

Аж з осені 21-го року починається буйний розквіт культурного життя Білорусі. Навкруги журналу "Полим'я" гуртуються літературні сили, викристалізовується перша літературна організація "Молодняк".

Тепер літературні сили Білорусі об'єднані в чотирьох літорганізаціях: "Молодняк", "Узвище" об'єднує групу письменників, що вийшли з "Молодняка" і по своїм ідеологічним змаганням наближаються до колиш. "Валіте" "Літературна Комунa", "Полим'я". Засноване кілька місяців тому "Полим'я" об'єднало визначні літературні сили Білорусі. До цієї організації увійшли народні поети Якуб Колас, Янка Купала, Міхась Зарецькі, Міхась Чарот та інші. Одним з основних завдань літорганізації "Полим'я" ставить ознайомлення широких мас Білорусі й інших радянських республік з білоруською літературою, організовує виїзди на провінцію — та за межі Білорусії. Одним з таких виїздів і є теперішній приїзд до столиці УСРР — Харкова".

Після докладу Цішки Гартного білоруські письменники зачитали свої твори. По закінченні літературної частини відбувся концерт, в якому взяли участь артисти Державної опери.

Виступ білоруських письменників, а також окремі моменти вечірки були засняті на кіноплівку Т-вом ВУАРДІС.

* Вечір української культури. 24 березня в Клубі Міліціонера при переповненій залі був улаштований літературний і музичний вечір для партійного й позапартійного активу першотравневого райкому м. Харкова. В літературній вечірці взяли участь, зачитавши свої твори т. т. Аркадій Любченко, Володимир Сосюра, Петро Панч, М. Шульга-Шульженко, Ант. Дикий, Ант. Шмигельський, Юхим Гедзь і Антоша Ко.

Такий же вечір улаштовано і для співробітників видавництва „Український Робітник“, де взяли участь т. т. Петро Панч, Арк. Любченко і Ів. Капустянський (доповід.).

* Допомога літературній групі „Авангард“. До Наркома Освіти тов. Скрипника звернулася літературна група „Авангард“ з декларацією та проханням допомогти їм видавати їх часопис.

Оскільки ця група стоїть на платформі „культурного розвитку радянської України, шляхом ведення українського мистецтва відповідно реальним формам доби пролетарської диктатури“ і що платформу та лист підписали 15 чоловік в тому числі тов. Полішук, Ярина, Єрмилов, Голота і т. инш., то таким робом група ця є одна з літературних груп, що стоїть на загальному річовищі радянської культури. Тому Наркомос визнав за можливе допомогти їм в цій справі. Державному Видавництву України доручено обговорити питання про можливі форми цієї допомоги.

* Грошова допомога письменникам, художникам та музикантам. До Наркома Освіти звернулася група письменників з проханням грошової допомоги.

Після ознайомлення взагалі з справою допомоги письменникам, художникам та музикантам, виявилось, що ця справа поставлена неправильно, а саме:

У Наркома Освіти є невеликі суми, що він має в своєму розпорядженні для допомоги письменникам, художникам, музикантам та іншим митцям. Завдання того невеликого фонду є: підтримувати найбільш талановитих молодих митців допомогою тим з них, що знаходяться в важкому стані і цим впливати на кола письменників, художників, музикантів та інших митців.

Але констатовано, що за останній рік жодного питання не було піднесено перед Наркомосом з боку органів НКО про допомогу тим чи іншим українським талантам, про забезпечення видання їх творів, про їх командировку, про забезпечення їх матеріального стану та видачі їм стипендії то-що. Подано лише дві заявки професійних спілок про те, що серед робітників—членів спілок — є талановиті робітники, що їм треба забезпечити дальший розвиток, після чого

їх прийняли до музичної школи. Надійшло ще декілька заяв від деяких письменників м. Харкова про забезпечення їм можливості виявити свій твір у друку, заява від музикантів про те, що їх музичні твори не можуть знайти шляху до друкування. Були заяви від художників в справі надання їм можливості поставити їх твори на виставці то-що.

Але ж досі жодного разу не було так, щоб органи НКО, місцеві чи центральні, підносили питання про те, що треба новій молоді, талановитій — письменникам, художникам, малярам, музикантам то-що забезпечити підтримку для розвитку їх таланту, чи то командировкою, чи то стипендією.

Ні разу не стояло питання про тих що закінчили всі наші художні вузи.

Отже треба констатувати, що досі не була поставлена справа про дійсне виявлення молодих талантів і допомогу їм. По-друге, замість того треба констатувати, що низка заяв від окремих письменників здебільшого йшла через Місцевком письменників м. Харкова, про одноразову допомогу окремим письменникам в разі їх хвороби, чи їх кепського матеріального стану взагалі.

Таким робом, фонд допомоги молодим талантам в НКО досі виконував роль каси взаємодопомоги при Місцевкомі письменників м. Харкова.

Зрозуміло, це свідчить про те, що матеріальний стан наших письменників кепський і що загальна справа допомоги письменникам потребує своєї уваги, але в даному разі це показує, що завдання, що його поставила держава Наркомосові, завдання допомоги молодим талантам — НКО фактично не виконував, а тому визнано конче потрібним, щоб завдання НКО що до письменників, музикантів, художників, малярів то-що не були обмежені виключно питаннями тимчасової допомоги в критичних випадках, а щоб поруч з існуючим фондом молодим талантам, що його треба використовувати лише для того самого завдання, був заснований інший фонд, фонд тимчасової допомоги письменникам, музикантам, художникам та іншим митцям, або щоб таке завдання взяв на себе Наркомосзабез, в такому разі з відповідною участю НКО.

Нарком Освіти тов. Скрипник доручив Упрполітосвіті цю справу вивчити, подати свої пропозиції і в разі потреби поставити питання перед законодавчими органами.

* До збудування пам'ятника М. Коцюбинському. У зв'язку з 65-річчям з дня народження письменника М. Коцюбинського в 1929 році постановлено збудувати у Вінниці пам'ятник. Центральна Комісія для увічнення пам'яті М. Коцюбинського при НКО розпочала збір добровільних пожертв по Україні.

Першим на це культурне свято озвався Вінницький Округвиконком і асигнував у фонд на збудування пам'ятника 5.000 крб.

Тепер Центральна комісія для увічнення пам'яті письменника М. Коцюбинського

при НКО звертається до всіх Окрвиконкомів УСРР із закликом взяти участь в цій справі асигнуваннями з місцевого бюджету, а також і допомогою збиранню добровільних пожертв серед державних, громадських, наукових та культурно-освітніх установ, організацій та громадян своєї округи.

Біжучий рахунок Центральної Комісії для увічнення пам'яті М. Коцюбинського в Всеукраїнській філії Держбанку СРСР № 1615.

* 15-річчя з дня смерті М. Коцюбинського 25 квітня минуло 15 років з дня смерті письменника М. Коцюбинського. З приводу цього Центральна Комісія для увічнення пам'яті М. Коцюбинського при НКО видала розпорядок про певний план переведення і відзначення цього дня.

* „Вуркагани“. Державне Видавництво України випустило нову книгу оповідань і повістей Ів. Микитенка під назвою „Вуркагани“, розміром на 15 друкованих аркушів.

Видавництво „Український робітник“ видає цю книгу І. Микитенка в перекладі руською мовою.

* Допомога літературою українському населенню м. Троїцького на Уралі. Нарком Освіти тов. Скрипник одержав лист від групи українського населення м. Троїцького на Уралі в справі допомоги їм літературою. З приводу цього тов. Скрипник доручив виявити, які є кошти для допомоги культурним організаціям в УСРР і по за межами УСРР та вжити заходів для можливої допомоги таким організаціям.

* Альманах „Плуг“. „Плуг“ склав з ДВУ умову про видання чергового числа Альманаху № 4, що має вийти з друку в першій половині травня. В альманасі буде вміщено твори Ю.Буляка — Інженери, Яковенка — Антін Гармаш, Шиманського — Бунт крові, Жилка — Кам'яна баба (поема), В. Строменка — Гнила кров; поезії: В. Мисика, Бена, Шульги-Шульженка та інші.

* Твори В. Поліщука мовою есперанто і білоруською. Відомий есперантський поет Міхальський перекладає поеми Валеріяна Поліщука, — „Адигейський співець“ і „Ньютон“ на мову есперанто.

Білоруський поет А. Александрович переклав поему „Адигейський співець“ білоруською мовою. Переклад уміщений в числі журналу „Полимя“ № 2 за 1928.

* Бібліографія чужоземної літератури українською мовою. Найближчого часу в журналі „Життя й Революція“ починають друкувати велику роботу Юр. Меженка й М. Яшека „Бібліографія чужоземної літератури українською мовою“. Робота охоплює період існування українського слова — від 2 половини XIX століття до наших часів. Роботу розбито на частини. 1-ша частина подає бібліографію західно-європейських творів, що друкувалися по українських журналах. 2-га частина — бібліографію творів, що виходили окремими виданнями.

* Пленум Ради Всеукраїнської Спілки пролетарських письменників (ВУСПП). 29 квітня 1928 року в м. Харкові було скликано пленум Ради Всеукраїнської Спілки пролетарських письменників. Пленум відбувся в Будинкові літератури ім. В. Блакитного.

* Конференція письменників Донбасу. В Сталіновому відбулася вседонеська конференція пролетарських письменників і поетів Донбасу, організована спілкою „Забой“.

Конференція ухвалила поширити видання творів з життя й побуту трудящих Донбасу, переважно українською мовою.

* У державному видавництві РСФРР вийшла книжка Г. Горбачева „Современная русская литература“. В книзі дано огляд літературних і ідеологічних течій сучасної російської літератури.

* Подорож письменників на Криворіжжя й Донбас. Спілка „Гірняків“ в середині Березня улаштувала подорож українських письменників на копальні Криворіжжя. Група із п'яти чоловік: В. Сосяра, І. Микитенко, Л. Першомайський, Ан. Шмигельський та О. Вишня зробила вісім виступів перед аудиторіями робітників, які приймали ці вечори з надзвичайним ентузіазмом.

Друга група в складі: Петра Панча, Павла Тичини, Вол. Сосюри, Ів. Микитенка та Остапа Вишні 31 березня виїхала на Донбас, де влаштувала 11 літературних вечорів.

* Новий орган ВАПП. Найближчого часу „Рабочая газета“ в Москві розпочинає видавати літературний журнал, розрахований на широкі верстви робітничих читачів. Журнал буде органом ВАПП. До співробітництва в журналі притягнуть провінціальних письменників — членів ВАПП.

* Виставка творчості Горького. Всеспільчанська бібліотека імені Леніна в Москві спільно з комітетом святкування ювілею Горького організувала в приміщенні виставку, присвячену життю й творчості М. Горького. Виставка відкрилася в день святкування ювілею Горького — 29 березня. По закінченні святкування ювілею Горького виставку було обернено на постійний музей його імені.

* 40-літні роковини смерті О. Федьковича. 22-го січня ц. р. відбулося заходом Т-ва „Буковинський Кобзар“ свято сорокалітніх роковин смерті буковинського поета Осипа Юрія Федьковича. Саме свято складалося з хороших і музичних репродукцій та відчитання повісті Федьковича „Безталанне кохання“. Прикро вражало на святі це, що не було жадної доповіді про життя поета.

* Столітній ювілей Ібсена. 14 березня в Норвегії почалося святкування сотих роковин з дня народження Генрика Ібсена, що припадають на 20 березня. З Європи та Америки запрошено 140 представників літератури та театрів. Свята почалися серією урочистих вистав у норвезькому національному театрі в Осло. Пройдуть п'єси „Бранд“,

„Союз молоді“, „Примари“, „Ворог народа“, „Дика качка“ і „Росмергольм“. Одночасно в університеті читатимуть публічні лекції про ці ж п'єси. В залі університету і в Академії Наук відбудуться окремі урочисті засідання. В університетській бібліотеці 15 березня відкрилася велика ювілейна виставка. В центрі уваги на виставці 12 картин, що намалював сам Ібсен.

ХРОНИКА ЗАКОРДОННОЇ ЛІТЕРАТУРИ

* Що дали англійській і американській письменники за 1927 р. „Нувель Літерер“ в одному з своїх номерів сповіщає про англійських та американських письменників, що творчість робить вражіння чогось видиханого. Деякі не написали нічого, дехто створив нове або оновив передніше. Уельс продовжує писати, але його творчість не завжди однаково буйна.

Джон Голсуорсі написав своє „Утікання“, та ця книга нічого нового не надає його славі. Вона гірша від попередніх книг.

Що до Арнольда Беннета, то в останній його книзі дуже багато говориться про готелі, мільйонерів і яхти, й цей твір скидається на шарж.

„Ельмер Гантрі“ Сінклера Люїса протирелігійний, і автор у ньому намагається виявити лінощі та млявість. Почувається зусилля дати в романі напруженість дії.

Молоді знаменитості не тішать новими несподіванками. Елізабет Роберт у „Тайм оф мен“ часом розповідає історію, що захоплює. Але вражіння псує „модна“ зіпсута психологія, що заповнює її.

Друга частина „Вічної німфи“ Маргаріти Кеннеді не дає того, що обіцяла її перша частина.

Уартер, Морлей, Роберт Фрост у 1927 р. не дали творів, відповідних їхньому талантові.

* Кнут Гамсун — найвидатніший із сучасних норвезьких письменників, винагороджений у 1920 р. Нобелівською премією, в майбутньому році святкуватиме 70-річний ювілей. Перші романи, що утворили йому славу, були „Голод“ і „Пан“. За найкращий же роман вважають „Мрійників“, написаних 1904 р.

Цими днями вийшла з друку одночасно в перекладі на 10 чужих мов (по українському — видала „Книгоспілка“) остання Гамсунова книга, великий роман „Бродяги“, або правдивіше „епопея мандрів“, як її називають. Герой книги — Август — вічний бродяга, талановита, але безпутна людина, тип, одмінок якого зустрічається в усіх романах цього письменника.

* Новознайдені твори Генрика Ібсена. В бібліотеці Норвезького Наукового Т-ва в Трондемі знайдено ніде недруковані твори Генрика Ібсена. Це віршовані драми. Незабаром їх мають видати.

* Прообраз Шекспіровського Гамлета. Шведський письменник Ветергов-Асп. вважає, що він найшов історичний про-

образ шекспіровського Гамлета в особі Шведського короля Еріка XIV.

Ерік XIV царював з 1560 по 1568 рік: помер 1577 року в Керкері. Він був одним з претендентів на руку королеви Єлизавети Англійської.

* Столітній ювілей. В Англії відсвяткували столітній ювілей з дня народження відомого в свій час письменника белетриста Мередіт.

образ шекспіровського Гамлета в особі Шведського короля Еріка XIV.

Ерік XIV царював з 1560 по 1568 рік: помер 1577 року в Керкері. Він був одним з претендентів на руку королеви Єлизавети Англійської.

* Нові романи Бласко Ібаньеса. Незабаром мають бути видані в Іспанії три його останні романи, що крім Америки ніде ще не були друквані.

Б. Ібаньес перед смертю працював над романом „Молодість світу“, що лишився тільки в ескизах.

* Біографічна новела Рамона, де ла Серна. Рамон де ла Серна, молодий письменник, недавно випустив новелу під назвою „Antonio Ruiz“. Вона має біографічний характер. Книга має величезний успіх.

* Подорожні нотатки Кіплінга. Редіард Кіплінг друкує в „Morning Post“ свої вражіння від подорожування по південній Америці під назвою „Бразилійські ескизи“. Написано їх напів прозою; напів віршами.

* Нова книга Кіплінга. Редіард Кіплінг зібрав свої промови і видає їх окремою книгою збірником. Книга має незабаром вийти.

* Новий твір Бернарда Шоу. Нарешті Бернард Шов закінчив свою книгу про соціалізм. Новий твір, спочатку задуманий як брошура, викладено на 500 сторінках і з слів осіб, що познайомилися з цим новим твором, це один з найвидатніших творів письменника.

* Герберт Велс працює над новим твором, який він присвячує своїй дружині. Він буде називатися „Життя Катерини Велс“, і міститиме багато цікавих листів і документів.

* Нові твори Ромен Ролана. Письменник Ромен Ролан, що останнього часу виступав як публіцист, незабаром випускає два нових твори, а саме: І том нової книги про Бетховена під назвою „Великі твори епохи“ та драматичний твір „Леоніди“; дія відбувається в Швейцарії 1798 року.

* „1928“ — така назва нового французького журналу з підзаголовком „Літературні зошити“ („Cahiers de litterature“), що вийшов на 1 лютого поточного року.

* Невидані поезії П'єра Люїса. У виданні Монтеня вийшла збірка ніде ще не друкованих поезій П'єра Люїса. Це саме видавництво повідомляє про видання повного зібрання творів П'єра Люїса.

* Договір між німецьким та радянським видавництвами. Московське видавництво „Огоньок“ склало договір з німецькими видавцями Фішером і Кіпенгайером на взаємний обмін рукописами своїх співробітників. Цей договір є перший практичний крок до зближення між Німеччиною та Радянським Союзом в галузі літератури та мистецтва.

* Антологія молодшої прози. Видання Еріха Ебермайера, К. Манна, Г. Розенкранца. Берлін.

Дуже розумно, дотепно і різноманітно складений збірник, що знайомить, між іншим, і з маловідомими молодими пролетарськими письменниками Німеччини, як Г. Лорбеер, Вернер, Тюрц та інші.

* Нова лірика. З збірок ліричних віршів, що вийшли останніми днями, німецька критика відзначає такі: Франц Узінгер. Земні вірші: Павла Людвіг. Небесне дзеркало. Макс Флейшер. Порцеляновий павільйон. Переклади з китайських поетів.

* Нові книги. Ерік Ернст Швабах. „Die Revolutionierung der Frau“ (Der Neue geistverlag Leipzig.). Книга подає історично-соціологічне відображення жіночого руху. Основна авторова думка: „Минуле покоління створило ідеал дами і вбило цим жінчину. Теперішнє покоління повинне зробити навпаки“.

Артур Шніцлер. „Книга афоризмів та міркувань“. Відень.

Том афоризмів та міркувань відомого драматурга і романиста, написано під великим впливом старих французьких моралістів.

Якоб Васерман. „Der Fall Maurizius“. (Видання Фішера). У романі виведено на суд німецьку юстицію. Тема роману — судово помилка. Гостро поставлено проблему правосуддя. Багато психологізму. Роман має величезний успіх.

Курц Клебер. „Пасажири III-ої каси“. (Інтернац. робітниче видавництво. Берлін). Пролетарський роман оригінальної форми; написано його на зразок запису розмов і дій 13 робітників і 7 жінок, що ідуть разом на пароплаві протягом 7 днів.

* П'єса Гауптмана. Остання новина в театральному житті Берліна — це нова п'єса Гергардта Гауптмана „Дороте Ангерман“, постановлена відомим режисером Максом Рейнгарттом. У головній ролі Вернер Краус.

* Ювілей поета Рудольфа-Александра Шредера. З нагоди 50 ліття німецький поет дістав звання доктора Мюнхенського Університету.

Рудольф-Александр Шредер не має широкої популярності через надзвичайну вишуканість своїх поезій та не часте їх публікування. 1911 року вийшов його єдиний збірник вибраних віршів під назвою „Елізіум“. Його переклади з Горация, Вергілія,

Попа на німецьку вважається за найкращі в німецькій перекладній літературі.

* Втрати польської літератури. Польська література зазнала дві тяжкі втрати: Помер лірик Ян Мечиславський. Останній час він працював над перекладами на польську мову поезій Поля Валері; і помер 55-літній Густав Данілевський, відомий романист. Особливого успіху досяг Данілевський своїм романом „Ластівка“ на тему польського визвольного руху, і великим епічним твором з часів раннього християнства „Марія Магдалина“.

* Смерть Томаса Гарді. Помер славетний англійський письменник Томас Гарді. Його смерть відзначила вся західно-європейська преса.

* Лист Барбюса до радянських читачів.

„Товариші й друзі! Сповіщаю вас, що в квітні цього року вийде журнал „Світ“ — щотижневий міжнародний орган інформації з літератури, мистецтва, науки, економіки й соціальних наук.“

Прошу вас усіх звернути на його увагу й зробити все потрібне для його поширення.

„Світ“ береться до боротьби проти світової реакції, проти найдовивижніших зловживань: колонізації, імперіялізму й ин. „Світ“, нарешті, звільнить пролетарське мистецтво й літературу, які повинні чим-раз більше світити й трююмфувати серед людей сьогоднішнього й завтрашнього дня. „Світ“ не є виключно політичний орган, не йдучи за будь-якою визначеною партією, він цілком самостійний, хоча це ще не визначає неутральності його позиції в величезних конфліктах класового поневолення в усіх країнах за винятком вашої. Він також буде органом боротьби в питаннях визиску капіталістами робітничої класи. З доброї волі уникаючи воєвничої політики партій і маючи таким чином великий авторитет і вплив на розв'язання остаточних питань, журнал „Світ“ претендує на виявлення світової сучасності.“

Журнал особливо намагається показати розвиток і реальний стан СРСР з об'єктивного викладу, позбавленого будь-яких політичних впливів і спертого виключно на факти.

За головних співробітників оголошено: Анрі Барбюса, Жоржа Дюамеля, Люка Дюртена, Панаїта Істраті, Віктора Маргеритта, Ромена Ролана, Шарля Вільдрака, Альберта Ейнштейна, Леонара Франка, Жоржа Гросса, Голічера, Кета Хольвица, Генріха Манна, Пискатора, Стефана Цвейга, Макс. Горького, Луначарського, Антона Сінклера, Робіндрата Тагора і инш.“.

Лист закінчується словами:

„Я покладаю надію на підмогу радянських товаришів“.

Братерське привітання Анрі Барбюса.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

* Пересунення терміну закінчення окружних музичних виставок. В зв'язку з тим, що де-які Окріно звертаються до НКО з проханням пересунути термін закінчення окружних музичних виставок, НКО переносить цей термін на 15-травня 1928 року.

* Пересувні виставки. АХЧУ. Філії АХЧУ Харківська, Київська, та Полтавська ведуть підготовчу роботу що до організації пересувних невеликих виставок. Мета цих виставок — дати можливість широким масам робітництва та селянства познайомитися з сучасною художньою творчістю членів асоціацій. Пересувні виставки будуть організовуватись у невеликих містечках фабрично-заводських районів та великих селах.

В пересувних виставках візьме участь велика кількість членів АХЧУ, твори яких будуть виконані до моменту відкриття.

Виставка буде відкрита 1 травня.

* Всеукраїнська художня виставка в Києві. Художню виставку „10 років Жовтня“ в Києві продовжено ще на два тижні. Досі виставку відвідало понад 40 тис. чоловіка. Київський окрвиконком асигнував

2.000 крб. на придбання експонатів з виставки для київської картинної галереї. Найближчим часом при кафедрі мистецтвознавства УАН відбудеться широкий диспут про виставку з участю наукових і художніх сил Києва.

* Виставка М. Глушенка. В середині березня відбулася виставка творів М. Глушенка в галереї Нандет в Парижі.

В салоні незалежних М. Глушенко виставив два великих малюнки: „Пейзаж“ (Сардинія) і „Ранок“. Багато французьких газет подали свої коментарії про ці картини.

У видавництві „Кузен Понс“ виходить розкішне видання рисунків і літографій М. Глушенка. Текст до книжки пише головний редактор „Ліяр віван“ і „Нувель літерер“ Фельс. Рокішне видання коштуватиме 400 фр., звичайне — 100 фр.

* Книга про українську графіку. В останньому номері Гутенбергівського Музею в Німеччині вміщено статтю Січинського про українську графіку. Журнал надіслав відбитки з цієї статті до Інституту Книгознавства й незабаром вона вийде німецькою мовою з численними ілюстраціями на Україні.

ТЕАТР, МУЗИКА, КІНО

* Одеська державна опера закінчила сезон з загальним прибутком в 3.224 крб. (за кожний спектакль 926 крб. проти 900 передбачених кошторисом).

Дирекція опери вже приступила до формування групи на наступний зимовий сезон. Приблизно 75 — 80% теперішнього складу залишається для роботи в наступному сезоні. Ведуться переговори з Любченком (баритон), Зубарьовим (баритон), Мухтаровою (мец-сопрано) і Кипаренко-Даманським (тенор) про вступ до трупи Одеської Державної опери.

* „Любов і дим“ в єврейському Державному театрі. Художня рада евр. Держтеатру прийняла до постановки п'єсу Дніпровського „Любов і дим“. Ставитиме п'єсу режисер Харків. Держ. театру Л. Клішев.

* Нова праця з історії середньовічної арабської музики. Юліан Рібера написав пікаву працю з історії середньовічної арабської музики та її впливу на еспанську.

* Вражіння від СРСР. „Нувель літерер“ друкує вражіння артистки Армен Аганян з мандрівок по СРСР за заголовком „6-а частина світу“.

* Україна на міжнародній кіновиставці. ВУФКУ вирішило взяти участь в міжнародній виставці кінематографії, що в середині квітня відкривається в Гаазі. Серед інших експонатів, ВУФКУ відправляє на виставку й свої останні фільми: „Звенигора“, та „Одинадцятий“.

* Участь ВУФКУ в Всесоюзному конкурсі на дитячий сценарій.

Правління ВУФКУ ухвалило взяти участь у Всесоюзному конкурсі на дитячий сценарій, що його організує Центр. Бюро „Юних піонерів“ при редакції газети „Юний вожатий“.

* Прогляд „Звенигора“ й „Тараса Трясила“ в Парижі. 2-го березня в великій залі Паризького Торгпредства відбувався перегляд двох фільмів ВУФКУ „Звенигора“ й „Тараса Трясила“. На перегляд були запрошені представники української радянської колонії, представники ВУФКУ, делегати союзу українських громадян у Франції, редакція „Українських Вістей“, українські художні кола, а також представники німецької, скандинавської, румунської, віденської й англійської кіно-преси.

Вражіння від фільму „Звенигора“ у присутніх — величезне. Загальна оцінка всіх, що виступали після перегляду критиків, що „Звенигора“ для 1928 р. в радянській кінематографії є такою ж видатною подією, як „Потемкин“ для 1926 року.

* Надсилка картини „Звенигора“. На засіданні Правління ВУФКУ заслухано лист Радкіно про надсилку копії картини „Звенигора“ та „Два дні“ для реалізації їх в країнах Сходу. Правління ухвалило надіслати копії цих картин.

* Другий з'їзд Всеукр. Муз. Т-ва ім. Леонтовича. 26 — 28 лютого відбувся 2-й з'їзд Всеукр. Муз. Т-ва ім. Леонтовича.

З'їзд заслухав доповіді ЦП Т-ва НКО поліції УПО, музпрофосвіти, ДВУ та ин.

З привітанням виступив обраний за почесного голову з'їзду нарком освіти М. О. Скрипник.

В основу своїх постанов з'їзд поклав аналізу розвитку музичного мистецтва й ця аналіз приводить до висновків, що активність роб.-сел. мас де-далі, зростаючи, йде по лінії збільшення аспіту на вищі музичні форми та на муз. мистецтво високої якості. Виразніші стають тенденції до охоплення концертної роботи в республіканському масштабі державними та професійними органами („Укрфіл“, капели, ансамблі, то-що). В композиторській творчості виразний відхід від примітиву й агітки до серйозної художньої пісні та складної інструментальної музики. Вживається заходів до упорядкування музичної науки (проект Укрнауки заснувати Академію Мистецтва з відповідним відділом). Помічається втягнення в процес будівництва укр. соціалістичної культури всіх кваліфікованих муз. сил УСРР.

З'їзд Т-ва одностайно визнав за потрібне: зібрати всі музичні сили України для творення музичних мистецьких цінностей і тим самим сприяти розвитку революційної муз. культури укр. формою й матеріалом. Відмовитися від масового членства і взяти установку на організацію муз.-громадських сил за принципом індивідуального членства; членом т-ва може бути музикант-митець (композитор, диригент, хормейстер, артист-виконавець), вчений, музпедагог, музикант-журналіст організатор цілого муз.-культ. процесу.

Логичним завершенням нової установки Т-ва є ухвалення з'їздом перейменування Т-ва у „Всеукраїнське Товариство Революційних Музик“—ВУТОРМ.

* Робота Кореліса 12-го лютого відбулися загальні збори членів Кореліса,

на яких було заслухано: доповідь голови ради Кореліса тов. Поліщука про кіно ситуацію на Україні і Кореліс, доповідь тов. Панькова про парт-кіно-нараду, О. Вишні про зміну стітута Кореліса і інші.

Торкнувшись сучасного стану кінематографії, тов. Поліщук зазначив, що Кореліс відіграв не малу роль, особливо у справі створення сценаріїв і фільмів, що яскраво доводять такі цифри: за час свого існування ВУФКУ випустило 71 фільм. З них за сценаріями членів Кореліса зроблено 23 фільма. Режисери члени Кореліса зняли 14 фільмів, кінооператори члени Кореліса зняли 5 фільмів, цеб-то за участю членів Кореліса ВУФКУ зробило 42 фільма, до складу яких належить і блискучий фільм „Звенигора“ зроблений режисером, членом Кореліса, Довженком, за сценарієм членів Кореліса Йогансена і Юртика.

Кореліс весь час брав участь у різних нарадах в справах кіно при НКО, при Агітпропі ЦК і подав свої тези на недавню парт-кіно-нараду.

З метою популяризації справ кіно, Кореліс видає кіно-радіо журнал „Український Екран“.

Щоб сприяти ростові творчих сил у кінематографії, Кореліс узяв найактивнішу участь у справі проведення на Україні авторського права на фільм.

Для розвинення творчої роботи Кореліса загальні збори ухвалили створити редакційно-кваліфікаційну дослідно-постановчу і редакційно-видавничу секції. Визнано за потрібне до статуту Кореліса додати, крім кіно-режисерів, літераторів і сценаристів ще й композиторів та інших кіно-митців.

УКРАЇНКА

* „Прагер пресе“ про збірку „Українські народні думи“ У „Прагер Пресе“ з 2-го лютого вміщено рецензію на I-й том виданої в ДВУ збірки „Українські народні думи“. Автор рецензії, між иншим, зауважує, що в одному з дальших томів треба було-б дати докладну історичну, літературну й музичну аналізу дум.

Протягом січня й, першої половини лютого ц. р. в „Прагер Пресе“ поміщені такі замітки й статті з обсягу українознавства: 14-I.—„Переклади на українську мову“, 15-I.—„40-ліття „Діла“ 17 січня—„Проф. Василь Гр. Ляскоронський“ (некрольог), 18 січня—„Україна“, звіт ч. 5 за 1927 р., 19 січня—„Куліш і Мілорадовичівна“, 20 січня—„Український Національний Музей у Львові“, 21 січня—„Український Театр“, 25 січня—„Пан Талеуш“ в українським перекладі“ (фельетон) і „З листування М. Л. Кропивницького“, 28 січня—„Валліте“, 29 січня—„Ювілей академіка М. С. Грушевського“, 1 лютого—„Нове українське письменство“ (обговорення творів Хвильового та инш.) і „Публікації со-

ціально-економічного Відділу УАН“, 2 лютого—„Корпус українських дум“ (фельетон), 5 лютого—„Книголюб“, 15 лютого—„Петро Панч“.

* Берлінська „Дейтче Алгемайне Цайт.“ з 19 лютого містить статтю п. н. „Східні галичане є українці, а не поляки“. Ця стаття є спростовання, яке надіслав редакції цього часопису д-р Евген Петрушевич на статті президента німецького парламенту, Лебе, поміщені в „Ней Цюріхер Цайтунг“ і в „Форвертс“, в яких Лебе, говорячи про справу злуки Австрії з Німеччиною, кладе за приклад злуку „поляків зі Львова“ (поляки з Лемберга) з Польщею“. Спростовуюча стаття наводить подрібну статистику населення Східної Галичини і переказуючи коротко історію 1918—20 згл. 1923 р.р. ставить предмет, якого жив однобічно інформований Лебе, як аргумент, у властивому світі.

* В газеті „Prager Presse“ за 6 березня вміщено рецензію на збірку П. Тичини „Vitr z Ukrajinu“ (переклад Jana Izl).

Бібліографія

Підмогильний, В. Проблема хліба. Оповідання. В-во „Маса“ К. 1927. Стор. 220. Ц. 1 карб. 25 коп.

Сучасна українська проза, в своїх творчих шуканнях, знехтувала на нашу думку один момент і то дуже важливий. Творчі зусилля не звернено на зображення певних характерів. В цьому найбільша привабливість класичних творів. Шекспірові п'єси, це п'єси окремих сильних індивідуальних характерів. Славнозвісний Дон-Кіхот Сервантеса набув величезної популярності, бо це певний тип. І коли ми почнемо перебирати імена класиків, особливо прозаїків, то завжди ім'я письменника асоціюється з ім'ям героя котрогось його твору.

Так само стоїть справа і з нашою передреволюційною літературою. У Франка є яскраві типи хижаків капіталізму, у Винниченка характерні типи ексцентричних жінок т. д. В передреволюційній літературі можна налічити таки чимало широких навіть полотен з зображенням характерів. Інша річ у нашій сучасній пореволюційній прозі. Тут поодинокі випадки. Можна прикладом назвати „Кота в чоботях“ Хвильового. Це яскравий характер часів громадянської війни. Можна ще назвати кілька прикладів, але пошукавши. До цих поодиноких належить В. Підмогильний, що його збірку маємо розглянути.

Коли пильно приглянутися до творів В. Підмогильного, то переважна більшість їх відзначається тим, що в них є типи, є послідовно зображені характери. Цим В. Підмогильний посідає своє окреме місце в сучасній нашій прозі, це його питома ознака. Деякі з оповідань мають і назву відповідну до самого трактування теми, з погляду зображення характеру: „Син“, „Військовий літун“, „Історія пані Івги“. За іншими назвами всеж криється якийсь характер. „Третя революція“ оповідає нам про дружину вбитого лікаря, що почувавши в Махнові силу хотіла йому віддатися. В оповіданнях „Собака“, „Проблема хліба“ фігурують два типи студентів, що промишляють на різний спосіб підчас голоду. Можна перебрати геть усі оповідання й скрізь потрапимо на якийсь тип. Зрозуміло, що в деяких їх буде й по кілька.

Отже в цьому сила оповідань В. Підмогильного. Коли ж ми тепер поставимо питання, які саме ці типи, то відповідь матимемо не зовсім позитивну. Скажемо просто, що всі типи загалом — пересічні, їх обставини ламають, вони не вивищуються серед свого оточення. Не вміють боротися, хоч намагаються. Зрозуміло, що й фіналом буває завжди смерть. Умирає військовий літун Сергій Данченко, умирає моральною смертю зганьблена Ксана з оповідання „Третя революція“, пані Івга вмирає („Історія пані Івги“). Не випадково й кінцевий акорд збірки — драматичний діалог „Смерть“, де автор дає парадоксальний образ смерті-вродливиці.

Цим, сподіваємось, ми довели, що у В. Підмогильного є мікроб, який точить здоровий організм як шашель.

В. Підмогильному удаються типи патологічні (Ксана, поетеса, що приходиться до літуна; вважаємо, що це один тип) з неурівноваженою психикою. Це умілість, бо вони послідовні в своїх вчинках, витримані від початку й до кінця.

Хочеться визначити тип кволої матери, що коли не є основний сюжетний стрижень („Історія пані Івги“), то становить частину сюжетного тла („Син“, „Військовий літун“). Ми відзначаємо цей характер, бо він повторюється в трьох оповіданнях без істотних ріжниць з одним фіналом, — сходять з сцени, умираючи. Така повторність може обернутися в трафарет.

Умілість зображення характерів (інша річ яких) гармонично поєднана з технічною умілістю. Композиція оповідань збудована за логичним розвитком подій в їх хронологичній послідовності. В зачині автор завжди подає час і місце дії і відразу переходить до зав'язки. Це не плугає й не збиває читача, а одразу зорієнтовує читачеву увагу.

Пейзажу у В. Підмогильного майже не подибуємо. І зрозуміло — його увагу привертають самі люди, їх психологія, факти і вчинки, а по друге — дія відбувається в місті, небагатому на пейзаж взагалі.

Увагу нашу ще притягає стилістична фактура оповідань. Стиль прозорий і насичений сентенціями, каламбурами. Це дає стимул для думки. Хай ці сентенції будуть

парадоксальні, часами поверхові, проте вони примушують думати над питаннями життя, вої філософії. Такий стиль полюбують французькі письменники. На українському ґрунті це є оригінальна ознака, притаманна В. Підмогильному.

Аж на прикінці кілька слів про „Передмову“. Вона зайва й непотрібна. Письменникова річ дати художній твір, а коментарів від нього додаткових не потребують. Поза всім тим вона ще й претенсійна, а тому тільки шкодить письменницькому реноме. Невідповідний плацдарм для полемки з критикою. Хоч автор і вважає, що мудрі люди навмисне роблять дурниці, але ми б не радили захоплюватись цим.

Ми обминули кілька нових у цій збірці фрагментарних творів („Сонце сходить“, „П'ятдесят верстов“, „Смерть“). Вони-бо мало додають до попереднього набутку й більше свідчать про творчу павзу перед початком нового. Оповідання „Сонце сходить“ багате на спостереження міщанського життя, але в основі пасеїстичне. Дивує драматичний діалог „Смерть“. Поява чоловікові перед смертю парадоксального образу смерті вродливиці викликає тільки усмішку. Нема ні глибокого трактування теми, ані відповідного оформлення. Містика не суголосна нашому життю й сприймання такого твору проблематичне. Це замикаання в собі самому, а не наближення до живого життя.

Технічна вправність і умілість в зображенні типів — запорука дальшого зростання. Більше б повнокровних, повних боротьби і змагань людей.

Ів. Оришкевич.

К. Анищенко. „Баланс“, Оповідання, ст. 186, ДВУ, 1927.

К. Анищенко — не початкуючий письменник, хоча в українській літературі він — мало відома постать. Частіше зустрічали його — в російській.

Збірка оповідань „Баланс“ — книжка пересічна. І через те й рецензувати її дуже важко. До цікавої аналізи вона не дає певного й достатнього матеріалу. Тематично всі оповідання, за винятком хіба „Мироносиць“ — по за фокусом сьогодишньої дійсності. Решта — з дореволюційного часу. Кілька з часів імперіалістичної війни, чи, взагалі, на військові теми. Загальне тло — сіре. Виклад — у плані спокійного, повільного й одномаїтного оповідання. Часом чуємо нотку гумору, але він добродушно-примітивний. Буває подекуди й сарказм, але він банальний.

Та навіть у цій, загалом пересічній, книжці не всі оповідання рівні: є речі, що їх і пересічними назвати не можна. Вони задовольняють хіба що елементарні вимоги літературної грамоти. („Баланс“, „Ніч у саду“, „Зустріч“, „Цвіркун“). Ось, приміром, оповідання „Баланс“. Автор розповідає про становище кооперації за часів військового комунізму. Тон оповідання, дотепи — нагадують нудний і тягучий український анекдот. Якись йолопи інструктори української кооперації. Такий же йолоп і керівник кооперації комуніст, що нічогосінько не тямить на цій справі. Виряджає він інструктора Кислицю до вакулівського споживчого товариства скласти баланс. Ось він іде, чи їде. По дорозі міркує про добрі часи української кооперації. Було, мовляв, колись не так, як тепер: „їде інструктор — і кони йому готові, й вишнівка з печеною куркою жде на нього. А саме інструктування зводилося до того, що інструктор зробить дві-три уваги до вишнівки та курки... і подався“.

Взагалі автор у цьому оповіданні приділяє чимало уваги найдоким справам, не забуваючи, звичайно, і про самого. Тут він трохи поіронізує, скаже якийсь дотеп, — і все нудне й скучне. Так от, їде Кислиця. Нападають бандити. Якось там виплутується бідолашний інструктор. Прибуває до Вакулівки. Складає фантастичний баланс — і щасливо повертається до міста.

Друге оповідання — „Ніч у саду“. Стереже дідок саду. Надходять ніч і гроза. Пішов дідок у свій курінь, а там — нечиста сила сидить. Хреститься дідок і закликає чорта. Пізніше виявляється, що це не чорт, а перехожа людина. Починається розмова. У діда був син Михайло, „такий димокрад“. Прогнав батько цього „димокрада“ з дому, щоб не бунтував проти царя. Ось уже кілька років — невідомо де він. На ранок, гість, прощаючись з дідом, цілує почитово руку йому. Пізніше налітають стражники, питають діда, чи не бачив він уночі людину, Михайла з Очеретяного. Дід: і не чув і не бачив. Бо він зрозумів, що його гість — його син.

„Стражники рушили“.

„Розвиднялося“...

Такі-ж безфабульні оповідання „Зустріч“, „Цвіркун“. Дешеві дотепи, дешеві сентенції. У „Зустрічі“ студент, що його виключили з університету, проймається почуттями світової скорботи й зненависти до людей за цю кривду. Кінець кінцем, цей інтелігент ухвалює вмерти.

„В голові стояла думка — ясна й страшна: умри чоловіком — гордим чоловіком“.

У „Цвіркуні“ — анекдот з цвіркуном. Сюрчить він і завдає працювати управителю контори державного банку. Він до краю розлютований. Наказує своїм службовцям, щоб там не було, одшукати ту нечисть і знищити. Службовці лаять, нишпорять, — сюрчить. Управитель лається. Щоб заспокоїти цього панка, один із службовців розповідає йому, що цвіркун віщує щастя. Пан заспокоївся. Але раптом цвіркун замовкає. Пан знову розлютований.

Окремо двоє оповідань „Побачення“ й „Мироносиці“. В першому — гірке життя галицьких стрільців у польському таборі, нелюдські знущання над бранцями польської влади. Написано оповідання досить драматично й жваво. На сірому тлі решти воно трохи привертає увагу. „Мироносиці“ не погане оповідання про страшну темряву й забобони серед жіноцтва на селі. Автор добре знає сільський побут і психологію селянина. Все це він змальовує подекуди соковито, хоча й це оповідання, як і всі інші, сюжетно примітивне.

Що одразу впадає в око в цій книжці — добра мова.

Не знати для чого, автор дає пояснення до жаргонних висловів. Їх і так всі знають. Він навіть пояснює, що означає вислів: „готуйся йти в далеку дорогу“. Автор додає: на той світ — умирати.

Анищенкова книжка „Баланс“ — скупа сюжетними замислами, елементарна технічно. Ідейно-тематичною стороною — вона мало що важить.

Я. С.

Л. Піонтек. Тихим дисонансом, стор. 22, ДВУ, 1927.

Центральне й переважне місце в невеликій ліричній збірці Л. Піонтек обіймає цикл віршів під спільним заголовком — „Узор“. Цей цикл віршів являє собою подорожний поетичний щоденник. Москва — Себеж — Литва — Берлін — Голандія — Лондон — Канада — ці географічні місця в хронологічному порядку стоять на заголовках кожного вірша з цього циклу. Нарешті, до циклу „Узор“ ц. - т. до ліричних вражінь од мандрівки Москва — Канада безпосередньо притикають і вірші „Перше Травня“, „Коли в горах дощ“, „Деся грає цитра“, написані в Канаді того-ж 1924 року.

За характерну рису подорожних ліричних вражінь звичайно вважають те, що вони ніби розпорошують зір художника. Нові деталі, незвичні дрібниці, — різна екзотика приваблює увагу мандрівника й його увага скоряється якійсь відбіжній силі. Увага Л. Піонтек в даному циклі не розпорошена, вона — центрована, крізь її ліричні вражіння проходить революційна самосвідомість — постійна, незмінна в усіх географічних пунктах. Таким чином, маємо справді нерозривну мережку, крізь котру — за словами поетеси — проходять дві нитки — „червона й сіра“. Ця мережка — мережка майбутнього. Проїжджаючи країни й міста капіталістичної дійсності, автор уже уявляє собі недалеке майбутнє, коли цими країнами прокотиться „червоний шум“, а „по сірому тлі“ цих міст „зачервоніють п'ятикутні гострі зорі“. Сприймаючи чужоземні „пейзажі“ під червоним одблиском прийдешньої перемоги пролетаріяту, автор збірки „Тихим дисонансом“ легко — в поетичному розумінні — перехрещує межі країн і міст, не розпорошуючись, не розпливаючись вражінням в ріжні боки й не деталізує для деталізації. Узагальнення завжди й негайно в неї йде після безпосереднього спостереження.

Формально — конкретність (речовість) спостереження й суб'єктивна ліричність висновків, що даються не так у зв'язку з цими спостереженнями, як з приводу цих спостережень — ніби розрізує тканину її віршової композиції, але це саме й відповідає органічному задумові поетеси — дати розірваний, деструктивний (а не класичний) вірш, — дати дисонанс. (Що правда, цілком можливо, що заголовок збірки — „Тихим дисонансом“ — автор дав не з цих міркувань, але рецензента в цьому випадку цікавить тільки готовий літературний факт, і поетика заголовку — як літературний факт, і зовсім не як біографічна Vorgeschichte цього заголовку). А в тому, що органічне шукання формальних дисонансів (з відсутністю дисонансів ідеологічних), т. - зв. проти-класицизм характерний для всіх віршів цієї збірки Л. Піонтек (за винятком вірша „Лондон“, стор. 11) — в цьому можна переконатися, уважно придивившись до римування поетеси.

Її улюблена манера: давати нерівноскладові рими ц. т. одна — перша рима урізується, — найчастіше чоловіча рима сполучається з жіночою, а іноді жіноча з дактиличною (Берлін — Лінден, сум — шумом, болот — змолоти, струна — з нами, мотор — хором, узор — зорі, шнур — мурі, тугую — смуги, шибка — глибоко й ин.). З наведених прикладів уже видно що вперту систематичність підбирає напіврими, що підкреслену, наголошену розпливчатість під кінець віршового рядка. В інших місцях, де рими рівноскладові, — пильно й часто культивується легкий асонанс, т. з. приблизні й глухі рими, характерні для деяких поетів доби символізму, й зовсім рідко, — двічі зустрічається повна рима з *consonne d'appui*, та й то — тільки в зв'язку з іменами власними (от така — Спартак, Клава — Балаклава). Зате складові рими (котрі не дивлячись на свою повнозвучність відіграють у вірші підкреслено деструктивну роль) автор любить уживати й для ефекта сполучає одночасно з *enjambement*:

... не сон ці —
ласки гарячі, як сонце

або:

А як потяг з темряви вирве

Закричить реклама: „Сиру ви
такого ніде не дістанете!!!“

Але все-ж рима — приблизна, рима, що асонує, й навіть витончено-дисонує (ось приклад повної консоні збірки: Сула — звילה) поетесу приваблює переважно.

Ми так докладно спинялись на римуванні зовсім не з бажання загрузнути в надрах чистої формалістики, та ще і в певному куточку віршової технології збірки, що рецензуємо. Ні — манера римування в цьому випадку характерна для цілої збірки, в котрій змагаються два зачатки — червона символика й поетизування конкретного. Досить розглянути останній слабкий вірш в збірці „Червоне сонце“, що хронологічно є перший, написаний 1920 року за пануючим тоді стилем абстрактних ліричних символістів-косметів з порваними білими рядками, щоб упевнитися, яким шляхом од абстрактного „вогняного моря“ йшов далі розвиток поетеси. Початок цього шляху полягає в шуканні конкретних метафор. „Литво — засніжений сум“ — хороший образ, даний у 24 році, він уже конкретно метафорує й зовнішнє й внутрішнє сприймання ніби показано злитим, разом із граматичним злиттям означення з тим, що визначають.

Дальший розвій цим шляхом — показати конкретних людей і переживання нашої революційної доби, шляхом — од циклу ліричних мініатюр до складніших побутових форм; цього дальшого скандинавського на автора європейської слави. В міру того, як він росте, маліють якось непомітно другі великі імена і він здобуває собі що-раз більше прихильників. Видавництво вважало, що причиною цього зросту Гамсунової слави є „бістрість, з якою він висловлює найтайніші дрожання людської душі, майстерство, з яким він уміє ті дрожання зобразити і зглубити їх до дна“.

А. Л.

Гамсун Кнут. „Бродяги“ — Роман. Авторизований переклад з рукопису з останнім портретом Гамсуна і автографом до українського видання. „Книгоспілка“ (Київ 1928), стор. 424, ц. 3 крб.

Кнут Гамсун — давній знайомий українського читача. Ще наприкінці минулого сторіччя, що-йно тоді заснована Українсько-руська Видавнича спілка у Львові (що провадила видавництво не лише у Львові, а й у Києві, через що мала вплив і на наддніпрянського читача) звернула увагу на творчість Гамсунову, що, мовляв, „вибивається що-раз більше з письменника скандинавського на автора європейської слави. В міру того, як він росте, маліють якось непомітно другі великі імена і він здобуває собі що-раз більше прихильників“. Видавництво вважало, що причиною цього зросту Гамсунової слави є „бістрість, з якою він висловлює найтайніші дрожання людської душі, майстерство, з яким він уміє ті дрожання зобразити і зглубити їх до дна“.

Р. 1899 з'явився український переклад роману К. Гамсуна „Голод“, що спинив на собі увагу видавництва, як твір, в якому Гамсун „дає неначе сповідь власного життя і переживань в тяжкій хвилі“ й де Гамсун „показав, оскільки можна захопити читача самим настроєм, розлитим в творі посеред детальнічного малюнку і збудити сильне драматичне напруження“.

Далі, аж через десять років, тоб-то року 1909, накладом тої ж Українсько-Руської Видавничої Спілки з'явився в Києві й „Пан“ Гамсуна, в перекладі Л. Пахаревського. Видавництво вважало цей твір за надзвичайно характерний та типовий для норвезького письменника, ба „властиво можна би назвати Гамсуна автором „Пана“ і тим би ми зазначили найвищу точку його творчости“ — тих часів, додамо від себе.

Минуло ще дев'ять років, і р. 1918 у Львові з'явилася „Вікторія“, в перекладі Федя Федорцевого, видана накладом видавництва „Шляхи“. Того ж таки року, серед метеликів київського видавництва „Грунт“, вийшов і український переклад „Невольників кохання“, а ще через рік — р. 1919 і новий переклад „Голоду“, накладом видавництва „Зерно“ у Києві.

Потім знову настала досить довга перерва в перекладанні Гамсунових творів на українську мову й аж року 1926 вийшла у виданні Книгоспілки, невеличка збірка Гамсунових оповідань „Мандрівні дні“ в перекладі Мик. Зерова.

Як рівняти кількість перекладів творів К. Гамсуна на нашу мову з кількістю перекладаних нею творів інших письменників, то, можливо, що порівняння таке дасть певну перевагу на користь Гамсунові. Проте досить численні переклади Гамсуна на українську мову не забезпечили нашому сучасному читачеві можливості мати уяву про постать норвезького письменника в цілому, про природні, й через те немінучі, зміни напрямку його творчости, про розвій, а може й занепад його таланту.

А що такі зміни сталися, що талант його звернув дещо з обраного попередше шляху — це не підлягає жодному сумнівові. Автор „Пана“, де, як влучно характеризують твір видавці його, темою є „настрої природи і душі, їх взаємне ділання на себе“, де „все разом складається... в одну поезію в прозі, в казку, яку переживаємо разом з героєм, жиемо наче в зачарованому царстві“ звернув уже дещо і на іншу стежку. „Жінки коло колодязя“ та особливо Гамсунів роман „Соки землі“, що в російському перекладі з'явився року 1922, вважаємо ми за межу перелому в творчості Гамсуна й після цього роману якось затушовується „Пан“, де „серед чарів та краси природи люди й товктіння буденного життя усуваються десь далеко, затрачують неначе своє існування і зусуди йдуть баядові звуки, летється поезія природи, земське життя стає далекою згадкою, фантазмагорією“.

Отож, коли справді вважати, що „найвищим трагічним пунктом „Пана“ стає наглий поворот до дійсності, неначе пробудження з того чарівного сну“, то „Соки землі“ є тверде закріплення цього повороту, бо саме люди й їхнє буденне життя, ще правда на тлі природи, з якої тут одначе не милуються, а борються, становлять тему твору.

„Соки землі“ справді є переломозий твір Гамсуна, і певно А. Луначарський, давши дуже влучну характеристику Гамсунові, що на думку його „є справжній представник анархічної дрібно-буржуазної індивідуалістичної інтелігенції“, ґрунтував її переважно на оцінці Гамсунової творчості першого періоду, де автор не так яскраво підкреслює зауважену А. Луначарським тенденцію протиставляти свою самотність суспільності, уважаючи її „за щось краще від усякої суспільності“.

Отже, український читач, не мавши ані „Жінок коло колодязя“ та особливо „Соків землі“, не знав і про певний перелом творчості Кнута Гамсуна, тому й „Бродяги“, видані „Книгоспілкою“ скажуть йому про цей перелом уперше.

Отож, коли добачати деякі відзнаки повороту Гамсуна до дійсності в закінченні „Пана“, визнавати яскраві докази цього повороту в „Соках землі“, то в „Бродягах“ маємо дальшу стадію цього процесу, бо тут Гамсун спробував уже змалювати людське життя, людську боротьбу за це життя, коли не залежну ще, в певній мірі, від оточення, від соціально-економічних чинників, то принаймні на безпосередньому тлі цих чинників.

Роман „Бродяги“, що в повному українському перекладі обіймає мало не 500 сторінок друку, темою має життя норландської бідноти і герої роману — Едеварт та Август — використані тут власне з метою як найширше й найповніше змалювати життя Норланда, який вони вимандрували вздовж і впоперек.

Та ближче ознайомлення з романом спричиняється й до підозри, що цих от саме мандрівних героїв, що допомагають Гамсунові змалювати найрізноманітніші закутки норландського життя, використав автор і за для того, щоб на кістак оповідання про їхні пригоди, які одбуваються на терені цілої північної Норвегії, нанизати свій багатющий, невичерпаний ще, запас тонких спостережень та викласти на основі цієї своєрідну життєву філософію.

Тут додаємо ми в Гамсуна спільну рису з іншими письменниками, що наближаються до схилу життя і, зокрема, з А. Франсом (нехай не здивує наших читачів таке, сміливе, на перший погляд, порівняння майстра-скептика з північним реалістом, бо мова йтиме не за літературні стилі чи напрями, а про шляхи творчості), що на схилі свого життя так само схопився за штучні, надумані формою твори, як — от „Маленький П'єр“, „Книга мого друга“ та „Життя квіткове“, де так само як в Гамсунових „Бродягах“ яскраво виявляється похапливе бажання викласти свій невикористаний ще запас життєвих спостережень і зґрунтованих на них хитроумних висновків.

Отже, на тлі оповідання про життя норландця Едеварта, що вийшов в люди за допомогою матроса Августа, людини з усталеним бродязьким світоглядом і звичками, й перегнав свого вчителя так з боку сприйняття бродязької віри, як і життєвої спритності, розгортає Кнут Гамсун перед читачем картину розвитку Норланду — країни північних норвезьких рибалок.

„Час іде і все минає“ — свідомо чи несвідомо визнає Кнут Гамсун на одній з сторінок „Бродяг“, і справді, в романі досить яскраво, може навіть і надміру, виявлені ті зміни, що сталися в житті й поведінці людей, в наслідок зміни економічних відносин.

Найяскравіше виявляється це в двох місцях роману — там, де автор оповідає про своєрідний економічний переворот в рідному селі Едеварта — Полені, що стався в наслідок пожвавлення економічних стосунків його з околицьним світом, та про руїну господарства заможного підприємця Кноффа, в наслідок конкуренції. Проте саме ці місця видаються найменше природними в романі Гамсуна. Письменник стоїть тут на сторожі свого літературного ідеалу і йому, а не широко-діалектичній правді, підпорядковує він дію свого твору. Тому то й може в нього повстати нечуваний розквіт цілого села, в наслідок одного вдалого влову оселедців незначною рибальською ватагою та слідом за цим і такий же раптовий занепад цього села, коли на дальших уловах не пошастило.

Такий казковий темп життєвих відносин потрібний авторові для обґрунтування свого передвзятого висновку про розбещення людей культурою і легким достатком.

На тлі опису зміни економічних відносин намагається Кнут Гамсун розв'язати й проблему про сутність і зміст людського життя і тут він умисне порівнює бурхливе, допитливе життя бродяг — Августа і Едеварта — із спокійним, упертим і настирливим висотуванням соків землі, видоюванням корів і вистрижуванням овець, примагніченими до землі Езрою, Іоахимом та Кареллем — такими ж норландцями, як і Август та Едеварт, що не пустилися проте на бродяжтво.

Спочатку тут не розбереш Гамсуна — він ніби то стає на захист бродяжства, ба й вади його пояснює тим, що бродяги „були людьми, крутилися як могли, діляти як казало сумління, й жили доки не приходила смерть“, що „гей, такі вже люди!“ — загалом — а не самі лише бродяги — шахраї й дурисвіти. Добачає Гамсун і своєрідні переваги бродяжського життя, супутницею якого є „вільна й неважка робота“.

З другого ж боку в Гамсуна прориваються й картини бродяжства. Так „бродяги всюди тягають за собою своє одірване коріння“ — із справжнім сумом і жалем за руїною

патріархального життя висновує Гамсун. Але й у коханні, що таке близьке Гамсунові, й настрої якого передає він так майстерно, бродяги „вже були бродягами, такими ж утікачами“.

Та проте Гамсун виставляє себе в „Бродягах“ і яскравим прихильником усталеного життя, життя на землі. Люди землі — „щасливі люди“. Та ба! Тільки через те, що „майже ніщо було для них вже чимось“, бо бач „усі вони були злидарі, але вони звикли до цього від самої колиски“. Невеликий успіх, гарні влови за день тішили й підбадьорували їх так, ніби щастя всміхнулося до них. Для них було досить і цього.“ Так розвінчує Гамсун ним же оспіване щастя злидарів землі.

Та це не стоїть на перешкоді тому, щоб Гамсун надхненно оспівав у кількох місцях роману людину-землероба, що „мов мурашка працював і був завжди у доброму настрої“. Пояснення цьому знайдемо, коли пригадаємо Гамсунову характеристику бідноти, що звикла до своїх злиднів „від самої колиски“, бо бач „ці люди на своєму шматковій землі — щасливі і задоволені люди“. Гамсун намагається переконати свого читача в значенні своєрідної покори: „Як багато важить, коли людина задоволена своєю долею!“ — Так висновує врешті свою життєву філософію Гамсун, ставлячи тим людську свідомість понад її буття!

Чимало уваги й, головне, таланту уділяє Гамсун в „Бродягах“ проблемі кохання. Автор незрівняного еротичного шедевр — „Вікторії“ лишається тут вірний собі й роман Едеварта та Ловізе Магрет, оспіваний в „Бродягах“ із властивим тільки Гамсунові чуттям і надхненням. Гамсунів талант виявляється тут із такою силою, що йому вдається без труду висунути еротичний чинник впливу на людину на перше місце, заступивши ним, затьмаривши і всякі інші чинники впливу на неї, а разом і з тим чинник впливу оточення в цілому. Тут Гамсун знову виявляє себе, як могутній майстер слова, що во ім'я свого ідеалу перетасовує карти життя так, як йому потрібно й як йому до вподоби, але ж в той же час майстерно і художньо.

Ті але-ж тільки роман Едеварта й Ловізе вдався Гамсунові по гамсунівському. Решта еротичних моментів в „Бродягах“ меншу мають вартість і лише окремі уривки їх доповнюють і додають щось до еротичної палітри автора „Вікторії“.

Отож, приходячи до висновків, мусимо визнати „Бродяги“ за твір, де Гамсун продовжує здви́г в бік дійсності, в бік безпосереднього життя, здви́г, що позначився вже на „Соках землі“. Однак й „Бродяги“ ще не завершують цей здви́г остаточно, не усталюють його й на самому романі позначається й відбивається та безперечна боротьба, що її переживає сам Гамсун — безперечний велетень слова, що природно переріс рамки улюбленого ним роману самотньої індивідуальності та ліричної еротики й шукає виходу на ширшому полі соціального роману, передтечами якого є „Соки землі“ і найбільше — „Бродяги“.

На закінчення лишається сказати й кілька слів за український переклад роману. Перекладач, прізвища якого, незнати з яких причин, видавництво, не подало, загалом гідно справився з своєю роботою, схопивши й настрої Гамсунового твору, зумівши й відповідного цьому настроєві стилю добрати.

Проте визнати переклад бездоганим з мовного боку не можна й уважна редакційна обробка його не зашкодила б. Так перекладач пише „крутілка“, „армянин“, „вимаювати“, „витримав іспит“, надміру зловживає негарним висловом „зробити вигляд“, пише „небилиці“, „скористувавшись з випадку“, „поганець“ та „віддалася“ у невластивому значенні, пише „розоряла“, „грати в карти“, „затміння“, то-що. Шкода також, що не вдалося уникнути й кількох коректорських недоглядів.

Видано книжку культурно, так як і треба видавати такі книжки. Обкладинка Н. Алексєєва зроблена смаковито, та проте не так уже вабить око, як попередні обкладинки його — Н. Алексєєв з його „графічним почерком“ починає вже потроху набридати.

С. Кравців

Юрій Жулавський. На срібній планеті.—Звитяжець.—Стара земля. Переклад з польської мови. Редакція Миколи Зерова. Вступна стаття Сергія Родзевича. „Бібліотека всесвітнього письменства“. Видавництво „Сяйво“. Київ. 1927.

Роман польського письменника Жулавського має всі дані, щоб захопити читача, особливо того нового споживача української книжки, що, прийшовши до українського слова через примусову українізацію, прагне тепер знайти в українській літературі те, що йому давала досі книжка, російською мовою написана. Відповідаючи на цей збільшений попит на українську книжку, наша оригінальна література, як відомо, і сама чим-раз більше наближається до так званої читабельності; а видавництва наші шукають виходу у всесвітньому письменстві. Київське видавництво „Сяйво“ починає оце видавати цілу „Бібліотеку всесвітнього письменства“.

Трилогія Жулавського може зацікавити насамперед своєю фабулою. У першій її частині — „На срібній планеті“ — розповідається про прибуття на місяць у набої — вагоні п'ятох авантюристів з старої землі про загібель їх і про життя їхнього потомства — виродженої раси карлуватих людей. Дальшу історію цих місячних нащадків земних

людей подає друга частина — „Звитяжець“; новий мандрівник з землі Марко — „Звитяжець“ пробує визволити місячних людей від страшних тубільців каянів і зробити там соціальний переворот. Третя частина трилогії — „Стара земля“ — описує пригоди двох представників місяцевої науки на землі і разом з тим описує майбутню Європу, як собі її уявляє автор.

Наш масовий читач з задоволенням стежить за досягненнями техніки й швидкий розвиток її останніми часами примушає легко вірити навіть різним фантазіям. Масові журнали наші, як „Всесвіт“ і інші, друкують малюнки й описи апаратів для проєктованих мандрівок у міжпланетний простір і розв'язання проблеми поміжпланетного сполучення видається від усього цього справою не такого вже фантастично далекого майбутнього. Тому й вигадки романіста про селенітів, місячних людей, будуть сприйняті в можливому, реальному, а не суто-фантастичному плані.

Але трилогія Жулавського й не є чисто фантастична повість: це є соціально-фантастичний роман з дуже широким мірилом. Він має охопити людську культуру в усіх її одмінах у зв'язку з одмінами суспільного й економічного ладу. Життям перших поколінь місячних людей характеризується родовий побут (у першій частині трилогії: „На срібній планеті“); дальші покоління селенітів (у другій частині: „Звитяжець“) переживають епоху феодальної теократії, що її в свій час пройшла Європа; нарешті третя частина („Стара земля“) змальовує людство за панування буржуазії — буржуазії майбутньої Європи, на думку автора, з'єднаної в Сполучені Штати, що ними керує один буржуазний конгрес.

При цьому романіст-філософ розв'язує всілякі філософські, культурні й інші проблеми, що над ними віками билася „стара земля“. Наприклад, статеве питання (боротьба двох чоловіків за єдину жінку, що вирушила з ними на місяць, і далі пробудження кохання в першому народженому на місяці чоловікові й його сестрах); взаємовідносини між „героєм“ і „юркою“; утворення та вплив релігійного культу і багато інших. У „Звитяжці“, напр., Жулавський стежить за повільним народженням релігійної легенди, відтворюючи тут у художній формі окремі моменти перших часів існування християнства й наближаючись у цьому до історично-поетичних концепцій Ренанових.

В ідеологічному освітленні окремих чинників суспільного життя (так старої землі, як і ви фантазованого людства на місяці) мусимо звернути увагу на ставлення автора до народних мас. Для нього це є здебільшого сліпа й темна сила, що діє стихійно. Матарет, представник науки на місяці, висловлює переконання, що „люд існує тільки для того, щоб бути дурним і нещасливим“; і навіть „демократ“ Рода, що хоче бути за ватажка народнього, дає тому народові таку характеристику: „Падлюки! негідні невольники, підла темна юрба! бидло!“ Його обурює те, що маси живуть в сумній і гідній кари сліпоті, не розуміючи власного добра“. Зневірився перший привідця місяцевого люду, Старий Чоловік, що „все зробив, скільки мав сили, щоб збудити душу цих людей“; він переконався, що все те була даремна праця, бо вони „всю свою увагу звертали на практичні щоденні потреби“, і поклав нарешті кинути їх (так кінчається перший роман трилогії — „На срібній планеті“). Зневірився після великих трудів і Марко-звитяжець, що вважав себе за „опікуна злидарів“; він теж мав кинути їх на призволяще (так кінчається другий роман трилогії — „Звитяжець“). Не має віри в люд, у народні маси, очевидно, й автор тих романів; до можливості культурного поступу тих мас він ставиться скептично.

До перекладу додано невелику вступну статтю С. Родзевича. У ній є три глави: перша про Жулавського й літературну його творчість, особливо драматичну; найхарактернішою драмою, і взагалі твором Жулавського, Родзевич справедливо вважає найпопулярнішу з них „Ерос і Психея“ (1904 р.) — з змістом її знайомить докладніше. Друга глава про місячну поезію й фантастичну місячну белетристику. Третя глава — аналіз самої трилогії.

Стаття не дає всього, що вона повинна б дати. Річчю не зайвою було б, напр., сказати, що першу частину трилогії написано 1903 р., другу — 1908 р., третю — 1911 р. (на стор. 7 згадано лише, що „третя частина з'явилась друком р. 1913“). Ці хронологічні рямці вже дещо можуть дати обізнаному з загальним ходом розвитку європейського мистецтва читачеві. Завданням вступної статті було далі, безумовно, ближче визначити те місце, що належить трилогії й її авторів в польській літературі. Натомість Жулавського схарактеризовано тут тільки як представника „фавстівської культури сучасної Європи“ (стор. 7), який іде тим шляхом, що його показують Гамсун, Оскар Уайльд, Ола Гансон, Стріндберг, Ібсен, Метерлінк; „безпосереднім джерелом“ творчості Жулавського був „модернізм“, декаданс чи „нео-романтизм“ наприкінці XIX-го стол., який впливав на автора місячної трилогії і з боку тематичного, і з боку суто літературного — методів, засобів літературного оформлення“ (стор. 8—9).

І більше нічого? Але ж на українську мову перекладено твір не з якоїсь там „загально-європейської“ мови, а „з польської“ таки. Знати той саме польський ґрунт, на якому він зріс, умови життя й настрої тої саме польської частини Європи, що дала трилогію й самого Жулавського безпосередньо, — читач повинен. Адже все це польське оточення європейської культури має свої відмінні риси й вони таки позначилися на

творчості Жулавського. У вступному слові про це не маємо майже нічого (побіжна характеристика „Молодої Польщі“ як мистецького угруповання не вистачає).

Думаємо, що „Бібліотека всесвітнього письменства“ тільки збільшить свою культурну місію у нас, коли буде подавати це всесвітнє письменство не в аморфному вигляді читабельної лектури, а в його національній диференційованості, що мусить виявитися не тільки в словах „перекладено з такої й такої мови“, але й у доборі самого матеріалу для перекладів і особливо в провідних вступних статтях; ці, безумовно, мусять вести нашого читача у ту культурну й соціальну атмосферу, що в ній ті перекладані твори зростали.

У главі другій свого вступного слова С. Родзевич дає стислий огляд головних моментів розвитку „місячної поезії“ — намічає основні етапи, що їх пройшов місяць як літературна тема: починаючи від Горация, через сентиментальну школу Юнга і романтизм 20 — 30 р. р. до „зниження“ місячної поезії в футуризмі і народження астрономічного роману, науково-фантастичної белетристики, в якій одною із тем є найближчий наш супутник — місяць. Тут виявляються й найближчі безпосередні попередники Жулавського — Жюль Верн („Подорож на місяць“), Фламаріон і особливо Уельс („Перші люди на місяці“).

Коли на доказ того, що місяць „із давніх часів був джерелом надхнення ліричних поетів“, брати Горация й ин., то не слід було обминати й фольклор. Місяць, життя на місяці, люди на місяці, — це є одна з найпоширеніших тем у міжнародньому скарбі усної словесності, і джерелом її тут так само як і в поезії, звичайно, була якась незрозуміла фантастичність, таємничість нашого найближчого супутника. По всій земній кулі, майже чи не у всіх народів, існують різні варіанти переказів про місяць і людей на місяці — селенітів. З літератури про них можна зазначити статтю Сумцова „Лунный человек“ („Культурные переживания“, Київ 1890), німецьку книгу Roscher: „Über Selene und Verwandeltes“ (Leipzig 1890) і найновішу статтю про польські перекази Kuchta: „Polskie podania ludowe o człowieku na księżycu“ (у Львівському журналі „Lud“ V, 1926 р.). Перекази ці безпосередньо зв'язані з мітологією кочових народів, з культом місяця, що був поширений особливо у давніх євреїв і залишив багато відгуків у фольклорі євреїв сучасних (про це добре інформує найновіша праця відомої дослідниці єврейського фольклору Реріни Лілієнталової: „Kult ciała niebieskich u starożytnych Hebrajczyków i szczytki tego kultu u współczesnego ludu żydowskiego“, Warszawa 1920).

Третя глава вступної статті аналізує трилогію — справді „побіжно“, як каже й сам автор. Власне є це переказування змісту трилогії з деякими коментарями, але воно дійсно допоможе читачеві зорієнтуватися в складних і різноманітних перипетіях роману, систематизуючи їх у короткому конденсованому огляді.

Що до ідеологічної вартості трилогії Родзевич не приховує „ідеалістичну концепцію життя“ її автора, що „заважає йому визнати ідею класової боротьби, ідею соціальної революції“ (30).

Це ідеалістичне розуміння історичного процесу і індивідуалізм Жулавського з його гірким почуттям соціальної самотності, що не дає йому можливості знайти в європейському суспільстві суголосної собі класи, все це, звичайно, легко можна було б, і слід було, показати докладніше.

„Соціальне значення“ трилогії Родзевич додає в тому, що Жулавський, „не вміючи будувати нове життя, уміє нищити старе і гниє в ньому“ (стор. 31). І це, очевидно, так.

Жулавський песиміст і скептик. Він не вірить у можливість перемоги в житті тих чи тих ідеалів, не вірить у можливість щастя (Психея, знайшовши наразі Ероса, побачила, що це є власне Танатос — смерть), не вірить у який-будь додатний фінал еволюції людської культури. А разом з тим він безмірно й повсякчас того прагне. В одному з своїх віршів — „Не вір“ („Nie wierz“) — він радить не вірити, коли хто-небудь буде запевняти, що нема ідеалів, нема щастя: „Не вір, хоча б все те було і навіть правда“. Ця роздвоєність і розгубленість мусіла викликати почуття безсилля й тяжкої утоми, настрій зневір'я й гіркої скептицизму.

Чи не може така розгубленість авторового настрою шкідливо впливати на нашого читача (наприклад на вишівську молодь) в соціальному розумінні? Гадаємо, що ні. Відсутність віри в пролетаріат у представника європейського модернізму нікого у нас не здивує й не захопить. Маючи перед собою наочні докази того, якій класі належить майбутнє, наш читач досить заброньований від авторового почуття соціальної самоти. Презирству героїв Жулавського до юрби, до „черни“ він зуміє найти й дати належну оцінку, а сувору критику європейської культури одним з представників її тільки допоможе йому правдиво зрозуміти її справжню вартість.

А разом з тим глибокий ідейний зміст роману, що примушає думати; свіжа фабула, де фантастика переплітається з висновками найточнішої астрономічної науки й техніки, примушаючи неодмінно перевірити ті дані й познайомитися з ними; висока й вишукана навіть культура художнього слова, що її досить вдало схоплено в українському перекладі; все це дає нам підстави визнати переклад романів Жулавського явищем і цікавим і корисним.

Переклад виконано бездоганно — легкою поетичною мовою. Досвідчена редакторська рука Миколи Зерова дала себе тут, очевидячки, в знаки. Сумлінна праця над мовою

перекладу позначається між іншим і на добірній лексиці (подекуди подибуємо й такі не часто вживані слова як „гамселити“, „млівіч“, „подейкувати“, „бескет“, „безужитний“, то-що) та різноманітній синоніміці (напр., жриця — жеркиня — пророчиця — духівниця; або: світач — світник). Майстерність стилю Жулавського й такий характерний для нього меланхолійно-мрійний ліризм в українському перекладі збереглися в достатній мірі.

Низку місяцевих краєвидів, дійсно, „змальовано великим майстром слова і тонким ліриком“ (в тім погоджуємося з автором вступного слова С. Родзевичем), але велика їх кількість, особливо в першій частині трилогії, утомлює читача. Утомлює й взагалі деяка одноманітність та розтягненість викладу; стисліше оформлення окремих ситуацій дало б можливість значно зменшити великий розмір повісті (близько тисячі сторінок). Це мовиться, звичайно, про переклад, а не про оригінал. З рештою, розтягненість трилогії констатувала в свій час і польська критика.

Слід відзначити й гарний зовнішній вигляд книжок — гарний папір, чіткий друк і надто привабливі, художньо виконані обкладинки.

Гадаємо, що присвоєнням українській літературі цього видатного твору польського художнього слова в тій формі, в якій нам його подано, видавництво „Сяйво“, перекладачі, коментатор і редактор виконали певну дільницю потрібної культурної роботи.

Евген Рихлик

Шолом-Яков Абрамович. Перстень щастя. Переклад з єврейської мови Д. Бобиря та Л. Володимирова. Вступна стаття Л. Мотельова. В-во „Сяйво“, Київ 1928 р. стор. 210, ціна 1 крб. 20 коп.

Видавництво „Сяйво“, відоме своєю культурною роботою в галузі видання українською мовою творів всесвітнього письменства, випустило в серії „Бібліотека всесвітнього письменства“ переклад класичного в єврейському письменстві твору — „Перстень щастя“ Менделе-Мойхер-Сфорим'а (Ш.-Я. Абрамовича). Одно зауваження з самого початку: Ш.-Я. Абрамович далеко більше відомий під псевдонімом Менделе-Мойхер-Сфорим (Мендель-Книгоноша); випускати цей твір з справжнім ім'ям — те ж, що випускати твори А. М. Пешкова: потрібне деяке напруження пам'яті, щоб пригадати, що один із їх Менделе, а другий — Горький. Та це між іншим.

У „Персні щастя“ пензлем визначного митця змальовано життя містечкового єврейства першої половини минулого століття. На основний стрижень — Життя Гершелє — намізано побут всеєврейського містечка Капцанська („Жебрацького“) з усіма його радощами й горем, реальністю й фантастикою. Під пером Менделе-Мойхер-Сфорим'а оживає чимала сторінка з життя українського єврейства, сторінка, що на щастя одійшла у вічність. Фундатор новоеврейського письменства, великий письменник побуту й реаліст, Менделе-Мойхер-Сфорим з тактом видатного митця (яким він і був справді) ніде не переходить межу мистецтва, й етнограф-історик ні на мить не переважає в ньому майстра-письменника. Гострий юмор описів і художня його манера иноді нагадують Гоголя.

„По покидьках, що плавають у калюжі, завжди можна дізнатися, що за день сьогодні: коли колір калюжі жовто-сірий і в ній плавають риб'ячі кістки, тельбухи й пазорі півнів та курей, трохи волосся й одрізаних ратиць — знайте, панове, що це п'ятниця; беріть, пробачте на слові, ряжки та віники і йдіть до парні! Коли ж у калюжі плаває лушпиння з яєць, цибуля й редька, жили з печінки, хвости з оселедців і обсмоктані маслаки — з суботою вас, євреї, доброго вам кугелю“ (кугель — солодка бабка).

Достоєнність і тонкість таких описів дали право критикові й письменникові Д. Фришману заявити, що „коли-б потоп ізмив усі згадки про єврейське містечко і в нас лишилися-б тільки книги Менделе, то ми-б цілком, до останніх дрібниць змогли поновити його (містечка) образ, бо немає такого явища, щоб лишилося по-за його увагою“.

Коли до всього цього додати, що Менделе пише багату соковитою мовою, глибоко-народною й художньою водночас, то ми зрозуміємо, чому й досі Менделе-Мойхер-Сфорим читають з цікавістю, й чому від його бере свій початок єврейське письменство. Гарно зробило в-во „Сяйво“, вибравши на почин саме цього письменника й саме цей твір. Було-б зовсім гарно, колиб... не якість перекладу.

Будемо одверті: перекладачі — Д. Бобир і Л. Володимирів — зовсім не справилися з своїм завданням. Яка тому причина — незнання мови оригіналу, чи нерозуміння завдань і компетенції перекладача, чи недовільне умінь збагнути добу письменника — байдуже; ми стоїмо перед фактом перекладу поганого, перекрученого, образливого для автора та його твору.

Далі на низці прикладів ми покажемо головні хиби перекладачів, звичайно, не вичерпуючи всього конкретного матеріалу.

Перша категорія хиб — це пропуски відповідних місць оригіналу, пропуски нічим не виправдані й не з'ясовані.

В оригіналі: „ніколи не запрошував його на родинні свята. Коли ж він приходив непроханий, то на його навіть не оглядалися“.

А в перекладачів: "...і не запрошував на родинні свята" (ст. 29). А дальший рядок чомусь зовсім випущений.

Або, в Менделє: „Дитина твоя, дасть біг, буде незгіршим дільцем (в оригіналі: a ginstikl arbet), гострою голкою з колючою головкою“ (це каже містечковий ремісник — кравець і разом чоботар).

У перекладачів цей зразок професійної фразеології стає загальним місцем: „Дитина твоя буде вдалою“ (ст. 31), а кінець і зовсім випущений.

Нарешті, ще один приклад. У Менделє: „з куховарками, розносцями, факторками й тими, що під старість робляться старостихами в синагогах“.

У перекладі: „з куховарками, розносцями, факторками та іншими такими жінками“ (ст. 34). Число подібних прикладів можна збільшити без краю. Ми не будемо докопуватися з приводу того, чим пояснити ці явища. В усякому разі: поважних підстав для цього немає.

Поруч із пропусками в перекладі багато вставок: до оригіналу додані власні вигадки перекладачів. Обмежмося за - ради економії тільки одним прикладом.

Оригінал: „Тримайся, хлопчику!“ Переклад: „Шануйся, хлопчику, ве́ди себе пристойно“. (ст. 49). Такої велемовности у Менделє немає.

До другої категорії хиб стосуються випадки неточного чи хибного перекладу окремих слів і виразів.

Там, де в первотворі „Батьки довгий час сушили голову, вигадуючи, й нічого не вигадали“, перекладачі зробили: „Батьки довго дошкукувалися нового джерела для імен, та нічого не змогли ще надумати“ (ст. 28).

Або „...але все тихо, щоб не почули“, у перекладачів: „Але все це робилося тихо, щоб батько не чув“ (ст. 40).

Або - ж: „Все Капцанське... цілковитий шпиталь, усі недужі...“ в перекладі: „Всеньке Капцанське... потрібує лікаря, всі страждають“ (ст. 41).

Різні відтінки означення пустунів (kundes, stifer, seigez та ин.) завжди передаються одним словом „пустун“, хоча є цілковита можливість досягнути тієї-ж різниці у відтінках значення (пустун, шибеник, халамидник, розбишака, урвитель та ин.).

Чудернацький на перший погляд вираз „цього навіть епікурейці не можуть відкидати“ (ст. 43) (відкіля б у Капцанському бути епікурейцями?). А втім, розв'язується дуже просто: ерікоїс, хоча генетично і йде від послідовників грецького філософа, тепер єврейською мовою визначає по - просту еретика й безвірника. Зрозуміле ж і перекладене достотно, воно утворює комічний ефект.

Зазначені хиб, звичайно, впливають на зміну стилістичної природи твору. Проте, стилістична природа, природа первотвору перекинувшись перекладачами ще й безпосередньо. Найголовніше тут — зміна синтактичних конструкцій первотвору (ми маємо на увазі випадки, де це не викликається різницею будови мов). Це з'єднання кількох речень в одно, створення з одного кількох, заміна окличного речення оповідним та ин.

Наприклад, у первотворі: „Лікар робив своє — давав ліки: голив, стриг, ставив скляниці, п'явки...“ У перекладі ж: „Фельдшер робив своє — давав ліки, голив, стриг, ставив скляниці, п'явки...“

Зміна логічної структури не пішла на користь перекладові, та й взагалі не треба було цього робити.

Або ж: „У коробці є кілька маленьких пляшечок, за які його товариш узяв у нього двійчастий горіх, що коли покласти його в рота під час гри в горіхи, приносить багато влачі обгравати дітей; також великий жук з довгими рогами, прив'язаний до довгого кінського волосся“. У перекладачів це передане так: „В коробці кілька маленьких пляшечок, за них він дав товаришеві великого жука з довгими рогами, свій горіх - талісман, що покладений до рота, завжди приносив йому щастя під час гри“. (ст. 44).

Не кажучи за пропуски й перестановлення, звертаємо увагу на зовсім иншу конструкцію сполучення слів.

Або ось початок п'ятого розділу: „Ах, коли б не їжа, коли б не їжа, тоді б життя в Капцанському для Гершеле в дитинстві було б дуже щасливе, як у раю! Часу, щоб пустувати, вільно бігати, в нього було; добре ім'я від шибеницького товариства в нього, слава богу, було; різних справ у нього, немає чого грішити, теж було — він був генералом, купцем, всим, чим ви хочете і що робить дітей щасливими. Одна лише дрібниця — це їжа, це що шлуночок його вимагав їсти — це його клопотало, псувало радість“.

У перекладачів це має такий вигляд: „Ах, коли б не треба було їсти, коли б не треба було їсти. Тоді б дитяче життя Гершеле в Капцанському було б прекрасне, як на небі (?). В нього було досить часу пустувати, бігати, гуляти. Від хлопців мав він чудове ім'я, і багато йому треба було робити, хвала господеві, нема чого грішити: він був генералом, купцем, чим хочете; словом у нього все було те, що робить щасливими дітей. Але була одна лише дрібничка... це потреба їсти. Шлунок його вимагав — аж кричав їсти — це псувало настрої (ст. 48).

Збереглося тільки загальне розуміння первотвору, тай то не точно.

Таких речей, як епіфорична будова другого сполучення слів (кінцівка „в нього було“) й манера розмовляти — в первотворі — перекладачі не помітили. У цьому найбільша

їхня провина. Шкода, що з огляду на великість прикладів, ми не можемо подати потрібну їх кількість; але одзначені в останньому прикладі помилки домінують у цілому перекладі — це надто вільне поводження з синтактичною структурою первотвору й зокрема ігнорування розмовної стихії у мові Менделе.

Недооцінка стилістичного значення розмовного елемента сполучається в перекладачів із нехтуванням архаїчними елементами. Для єврейської літературної мови, особливо письменників старшого покоління (Менделе, Шолом-Алейхем та ін.) вживання старо-єврейської мови надзвичайно характерне: урочиста біблійська й богослужбова мова, вплітаючися у звичайну мову, залежно від обставин має дві різні й протилежні функції. Вона або надає урочистості й релігійного патосу, або ж у невластивих обставинах бренть пародично. У первотворі „Персня щастя“ переважає, звичайно, друга функція. Для того, щоб зберегти ці стилістичні явища, перекладачі повинні були поруч української мови подати спеціально для перекладу ст.-євр. елементів (стилістичного значення, а не генетичних) церковно-слов'янську мову, котра серед української мови набула б того самого значення. Цього нігде не зроблено, через що первотвір надзвичайно упрощений. Особливо дуже помітно цю хибу, де ст. євр. слова й вирази перекладаються євр. мовою — спеціальне підкреслювання пародування. Напр. „Waihi hajom, un s'iz gewen atol...“ перекладене: „Одного року сталося“. А треба було зберегти обидві мовні стихії, хоча б отак: „И бысть день, коли сталося...“

Не справились перекладачі і з іншим завданням — культурно-етнографічного характеру. Є дуже тяжкі випадки в перекладанні з мови, зв'язаної з однією культурою на мову іншу. У таких випадках дуже часто доводиться залишати спеціальні місцеві назви й робити багато вказівок. Проте, не завжди треба захоплюватись етнографічним колоритом, а ще менше — вживати тубільні назви. На жаль перекладачі „Персня щастя“ й тут не дійшли належної висоти.

Ось, наприклад, не перекладено, а транскрибовано слово „шофар“ із поясненням „найдавніша форма єврейських духових інструментів“. Тут декілька хиб відразу: „шофар“ — це бараний ріг, яким сурмлять під час новорічної відправи (і ще за деяких інших випадків), так що можна було б перекласти по-просту „сурмачі на ріг“; по-друге, із примітки можна зробити висновок, що ще й тепер у побуті — старо-єврейські духовні струменти, чого, звичайно, немає; а по-третє, ніхто не вимовляє тепер „шофар“ (це вимова наукова), а — або „шойфер“, або „шейфер“ (за діалектами).

І далі: навіщо залишати в тексті „пуріц“, даючи в примітці достоменний переклад „пан, дідич“ — можна ж одно з цих слів вставити в текст. Це є зайвий етнографізм, що тільки обтяжає читача. Подібне явище зустрічається в перекладачів часто: „кугель“, „кнейдлах“, „сейдер“, „шеліах-цибур“ і т. ін., що зовсім непотрібне й тільки знижує якість перекладу.

Просто смішно робитися, коли до всіх цих екзотичних для українського читача слів додано ще й неправдиві пояснення. Напр. „Талмуд-Тора“ єврейська школа, де вчать талмуду“, в той час, як „Талмуд-Тора“ — це початкова школа переважно для бідаків. „Зогар — найдавніша пам'ятка єврейського письменства“ — справжня дурниця, бо вся біблія далеко старіша від Зоґара, а Зоґар — одна з пам'яток єврейського кабалістичного письменства.

Загальне ім'я „Танне“ — вчений коментатор — перекладачі мають за власне ім'я й пишуть „Тінна“... і так далі, без кінця і краю.

Взагалі ж у передаванні різних назв — молитов, книг, звичаїв, одягу, страви, соціального стану й т. ін. перекладачі не мають чуття міри, ц. - т. художнього такту. Це, безумовно, найтяжчий бік перекладу єврейських письменників і зокрема Менделе-Мойхер-Сфрима. Через це од перекладачів тут вимагається найбільшої уваги, а не найбільшого недбалства.

Єдине, що гарне в цій книзі — це вступна стаття Л. Мотелева. Роля й місце Менделе в єврейській літературі змальовані в ній правдиво й точно й наведені потрібні біографічні й історико-літературні дані.

Ми певні, що коли б йому доручили й редагування книги — вона б тільки виграла од цього. Перший „блин вышел комом“. А шкода. Менделе-Мойхер-Сфрим вартий кращої долі.

Видано книгу непогано. Даремно тільки подано претенсійно-національну обкладинку. Час уже забути ці культурні пережитки з національними мережками й націоналізованими літерами, особливо в красному письменстві, особливо в такій наївній формі.

Ціна книги трохи зависока.

О. Фінкель

А. Гербурт. Гнатіві пригоди. (Роман для підлітків). ДВУ 1927, ст. 183, ціна 80 коп.

Роман пригод (мандрівок, мисливський та ін.) здавна вважався за одну з найкорисніших галузів літератури для підлітків. Незабутні твори Ф. Купера, Г. Емара, Майн-Ріда, Жюль Верна — ось найвірніші друзі й супутники підлітка та юнака на їх літературному шляху. Подібні твори, швидко поєднуючи у собі цікаву фабулу й багато

корисних природничо-наукових, етнографічних та історичних відомостей, даючи образи фізичної сили, кмітливості, спритності й витривалості, — в часі фізичного й інтелектуального формування людини — приємний, позитивний й корисний їй „духовний поєднок“.

Але ці властивості роману пригод діють тільки тоді, коли роман має певну літературну цінність: мотивований розвиток дії, художність опису, життєву правдоподібність і т. ін. Інакше роман може обернутися на макулатуру типу рокамболів та пінкертонів.

Головною хвилюючою старої юнацької літератури була або відсутність у романі всякої ідеології (д'Івуа, Сальгарі), або, що ще гірше, ідеологія колонізаторська, імперіалістична, джінгоністська (Кіплінг, навіть Джек Лондон). Сантиментальні нарікання на нещасне становище „дикунів“ і разом з тим ідеалізування останніх (Ф. Купер, Майн-Рід) навряд чи поліпшували становище і в усякому разі на ролі ідеології претендувати не могли.

Отже треба утворити радянський роман пригод, який поєднав-би в собі всі зазначені позитивні ознаки романів цього типу з витриманою й прийнятною ідеологією. Проблема ця стоїть на ввесь зріст і досі, бо спроби її розв'язати („Іприт“ Іванова й Шкловського, „Побежденные боги“ Язвиського й ін.) слід визнати за невдалі — надто груба робота.

Однією з спроб утворити радянський роман пригод є й „Гнатові пригоди“ Гербура.

Фабула роману не так складна, як довга. Юнак (хоча йому років 25) Гнат, комсомалець, ховається від білогвардійців (чи од денікінців, чи од врангельців). Все-ж його полонили, та він випадково рятується з-під розстрілу, завдяки своєму умінню керувати літаком і загнати білого механіка, котрого він заступає за неконечності. Гнат вимагає, щоб за його згоду стати механіком визволили всіх полонених; проте, йому пощастило врятувати тільки одного, котрого він виставив за свого брата. Гнат, його названий брат і білогвардієць капітан Морозов відлетіли. Утікачі через усе Чорне море й Босфор прямують до Константинополя. Дорогою капітан Морозов кидає названого брата в море. Гнат помічає це трохи згодом, вчиняє аварію й разом із капітаном падає в море. Літак тоне в Золотому Розі. Капітан гине, а Гната врятували турки. Англійські салдати ведуть Гната до комендатури, але відтіля він тікає. У місті Гнат заводить товариство з турецькою — дівчиною газетяркою й допомагає їй продавати газети. (Умовляються вони з дівчиною чудово, але як — невідомо; чи то Гнат знає турецьку мову, чи то дівчина українську). Спільна Гнатові й дівчини спроба добути в Айя-Софії каміни на продаж туристам скінчилась невдало. Та зате йому пощастило в іншому: в куїні, що була на ньому й що належала названому братові, знайшлися папери й зокрема грошовий переказ на 3.000 дол. на ім'я Беніто Фереро — сина голови тресту Standart Oil Company в Мексиці (названий брат і був Беніто Фереро). Папери писані англійською мовою, тому Гнат їх прочитати не міг. Якийсь жербак — росіянин — з'ясовує Гнату ці папери, радить його виставити себе за Беніто, з'явитися до швейцарського посла (поляка націоналістично) й, користаючи з свого знання польської мови, спробувати одержати гроші. В цім Гнатові пощастило. Його всі вважають за Беніто (останньому до речі 16 років), але приїздить довірений Бенітового батька й Гнатові доводиться їхати до Мексики до „батька“. Дорогою з ним трапляється ще багато пригод, він заходить у близьке товариство з арештованим юнгою Томом, врятується під час корабельної катастрофи й, нарешті, потрапляє до Мексики. Йому також щастить урятуватися й од міліції, котра вже шукала названого Беніто. Разом із Томом він бере участь в революційному русі, визволяє з в'язниці Томового батька — видатного революціонера, відвозячи його в повітряному балоні. Потім Гнат стає на завод, визначається, як партійний робітник, і в числі делегатів має їхати до СРСР. Як раз перед від'їздом він зустрічається з справжнім Беніто Фереро (котрий, виявляється, не загинув). Останній хоче його за вішось арештувати (мотиви не ясні), але Гнат урятовується. Останнього вечора перед від'їздом відбуваються арешти, поліція і ку-клукс-клан підпалює нафтові цистерни, Гната дуже обпікає, але він не вмирає. До СРСР, проте, замість нього їде його друг. Там Том випадково зустрічається з Гнатовою сестрою й розповідає їй свої й Гнатові пригоди.

На цьому кінчиться роман.

Зовсім нескладний своєю фабулою роман побудований головним чином за принципом нанизання: одна пригода йде за одною, часто без ніякого зв'язку, без ніякої потреби, без логічної неминучості. У випадках дуже сутужних з'являється машинерія — *deus ex machina* (то Гнат уміє говорити турецькою мовою, то його врятовує рибалка, то воскресає Беніто Фереро й т. ін.).

Другорядні персонажі роману з'являються більше без ніякої потреби для розгортання дії, й через це за кілька сторінок зникають без сліду: така Гнатова сестра — Ганна, турецька його приятелька Самарян та її сестра, донька швейцарського посла — поляка (не погано вигадане!) — Регіна, японська співачка Ой-Сі-Ноу й багато інших.

Всі ці особи відвертають читачеву увагу, мертвим вантажем висять на фабулі й плутаються в ногах і читача й автора, котрий не знає, що з ними робити.

Найслабший вийшов герой роману — Гнат. Почати з його віку: дія відбувається в 19 — 20 рр. (кінець врангельщини), а на початку імперіалістичної війни Гнат був уже

мобілізований (див. ст. 7). Виходить, йому не менше 25 — 26 років. Проте, він легко править за Беніто Фереро, котрому тільки 16 років (див. ст. 59).

Цілком несподівано для читача Гнат стає поліглотом: крім російської, української й польської мов, знайомих йому з дитинства, він при нагоді вміє говорити й турецькою; з юнгою — Томом він розмовляє справді вартим уваги способом: за допомогою польсько-англійського та англійсько-польського словників. А проте, під кінець першого таки тижня вони вільно розмовляють без словників. Так і в Мексиці йому байдуже, що не знає мови.

Хоч як це дивно, а ще дивніше, коли виявляється, що ніхто — ні посол, ні його дружина, ані довірений старого Фереро — не звертає уваги, що Беніто-Гнат не знає ні англійської, ані еспанської — п.-т. мови батьків.

До того Гнат — герой пасивний. Не він рухає дію, а дія рухає його. Він ніде не їде, а тільки потрапляє туди, де доведеться: у Туреччині він випадково, в Мексиці він випадково, самозванцем він стає випадково. Навіть рятується він випадково, а іноді навіть дивом (стрибає з потяга, падає в море; вибух цистерен із нафтою). Дуже багато дива, робиться втомно од дива!

Ніякої фізичної й інтелектуальної сили Гнат не виявляє — ні розуму, ні спритності, ні сили, ані вигадливості.

Написано роман дуже таки погано. Досить навести один зразок формули переходу: „Поки стероризовані мешканці водять салдатів, ховають срібні ложки, ковтають золоті гроші й т. ин... повернімося до того, хто спричинився до цього гармидеру“ (ст. 11).

Застаріло, погано, незграбно. Так склеювати частини роману соромляться тепер навіть белетристи стінної газети.

Краєвиди в романі майже немає. А там, де зустрічаються описи природи, вони не виходять за межі штампів: „Позаду плантації — сині гори, серед яких блищать снігові капелюхи двох вулканів-Попокатепетля й Білої Жінки. Коли сходить або заходить сонце, то вони грають усіма барвами веселки під його косим промінням“ (ст. 98).

Так описані й інші красоти природи.

Техничних, етнографічних та інших відомостей майже нема.

Цікаво між иншим одзначити дивне поведіння авторове з технічними й иншими спеціальними термінами: такі слова, як „альтиметр“, „елерони“, „конбір“, „фюзеляж“ наведені без ніяких пояснень в той час, як „ілюмінатор“, „трон“, „помпа“ й т. ин. порівнюючи знайоміші підліткові-читачеві, пояснені докладно. Це все прояв того-ж самого недбальства й неуваги до читача.

Отже, й цю спробу утворити радянський роман пригод слід визнати за невдалу; роман, обчислений на несвідомо-довірливого, немудрого читача, нічого крім усмішки або нудьги не може викликати.

Невідомо з яких мотивів ДНМК НКО ухвалив його до вжитку в книгозбірнях соцвиху.

Видано книгу простенько; оздоблено її кількома надзвичайно грубими ілюстраціями. А тим, вони чудово гармонують з усім стилем роману...

Ціна книги, мабуть, трохи висока.

О. Фінкель

Майк Йогансен. Як будується оповідання. Аналіза прозових зразків. Книгоспілка. Харків, 1928. Тир. 3000. Стор. 144 Ціна 1 к. 25 к.

Ця книжка має дидактичну ціль: вона, є „власне практичний poradник молодим письменникам“.

В українській літературі ми майже не маємо таких книжок, бо до них не належать ні нечисленні підручники теорії поезії — ані популярні розвідки типу „Мови та поезії“ Навроцького. Тому, принципово кажучи, можна вітати появу такої книжки, але тільки при тій умові, коли вона покаже письменникові, її читачеві, „як буває збудовано оповідання“, а не наказує йому імперативно, „як треба будувати оповідання“. Книжка Йогансена містить в собі і те й друге — і аналітичні огляди творів (іноді дуже корисні) і догматичні накази; крім того, містить вона Йогансенову ідеологію та методологію, яку автор, на жарт, очевидно, вважає за марксистську. З цієї ідеології (після коротенького „попереднього слова“) і починається книжка. Далі йдуть здебільша догматичні поради „молодим прозаїкам“; обидві ці частини об'єднуються спільною назвою: „як зробити новелістом“. Потім йдуть чотири аналізи прозових зразків: „Червоний Вартовий на рифі“. Дж. Ар. Баррі. „Недосвідчений Дух“ Вельза „Це ти“ (Thou art the Man) Е. По та „Касьян с Красивой Мечи“ Тургенєва. Останнє, власне, не аналіза, а суб'єктивна оцінка плюс напади на „Тургенівщину“. До перших двох аналіз додано самі тексти оповідань. (Баррі і Вельза.)

Такий зміст книжки. Зупинімося на деяких моментах докладніше. Що до ідеології, то краще про неї не говорити, бо ця ідеологія або свідомий ератаж, або приклад остаточного розкладу інтелігентської психології, що спалила старі прапори, а нових у революції не знайшла. Це — нігілізм в найгіршому розумінні цього слова плюс спрощення,

вульгаризація. Дух Писарева („мистецтво є ремесло, хоч не таке почесне, правда, як шахтарство та слюсарство)* та Де Ламетрі віє над цими сторінками, а Марксом навіть не тхне від них, хоч автор і каже, що свій погляд на мистецтво він „має слабкість уважати за єдино-марксистський“, що він „готовий перенести цькування, аби поширити марксистський погляд на мистецтво серед молодих письменників“. За Йогансеном, мистецтво є дуже шкідлива річ, воно не організує, а дезорганізує людей, суспільного значіння не має майже ніякого, не є також метод знання, а може бути тільки розвагою, шкідливою, але в меншій мірі, ніж тютюн та горілка. Через що невелику, відносно, шкідливість мистецтва, його можна терпіти в нашій суспільстві, але всяке надавання йому серйозного значення, за Йогансеном, шахрайство, вигадане „продажними надхненнями“, пережиток ворожої ідеології. Гадаю, що нема чого заперечувати цієї ідеології. Шкода тільки, що попутно Йогансен кидає деякі влучні думки, яким не поймають віри, бо вони засмічені бур'яном його ідеології. В цілому погляди автора часто нагадують негативний бік лівого крила опоязівців, але ріжняться від них постійним звертанням уваги до психології авторової та читачької: (останнє, на наш погляд, не погано.) Можна мати яку завгодно ідеологію, але неможна яку завгодно ідеологію видавати за єдино-марксистську, як це робить Йогансен.

Недобре в цілому вражіння залишає й друга частина. Правда, тут є деякі цінні поради та вказівки молодим письменникам (вимоги праці, знання мови, недовіря до голого нахнення, критичне відношення до синтаксичних канонів, твердження: „не може бути доброго письменника з поганого мовою“, то що). Але цілком можна пристосувати до Йогансенової книжки старий вираз: „те, що в ній добре, те старе, а що нове — те погане“. Автор страшенно лютує проти істориків літератури та вчителів словесности, але сам робить канони на візирь колишніх теорій словесности, з тією тільки різницею, що ті канони принаймні були зв'язані певною художньою традицією, являлися екстрактом творчої практики поколінь, Йогансенові ж канони це є теперішні думки однієї людини, які вона без сумніву частенько мінятиме. Наведімо тільки один приклад. Йогансен категорично заперечує існування „неорганізованої прози“, тоб то форм посередніх між прозою та поезією, кажучи: „буває, що проза користується поетичною мовою (стилем) і почасти метром. Це так звані вірші в прозі — цеб то текст не досить організований ритмічно й звуково, щоб бути віршами, і не досить організований фабульно, щоб бути прозою... З погляду композиційного це просто нестриманість, істерична розперезаність, кисіль, не зв'язаний ні формами прози, ні формами поезії. Єдина вказівка, яку тут може дати порадник, це остерігатися віршів у прозі“. Ця позиція приводить Йогансена до низки грубих помилок в „аналізі Тургенівського „Касьяна“, якого він чомусь вважає за новелу (не всякий невеличкий твір у прозі є новела). Очевидячки по за формами новели автор не бачить можливостей для невеликих прозових творів; коли „Касьян“ не має ознак новели, значить, він взагалі не є літературний твір. На такий штиб, не беручи на увагу історичного розвитку літератури, свідомо не намагаючись скільки-небудь позбутися суб'єктивізму, оцінює Йогансен всі літературні явища, даючи письменникам поради рецептурного характеру. І тому його книжка нагадує якийсь літературний Моляховець.

Краща частина книжки — це третя, тоб то аналізи (за винятком Тургенівського). І тут багато суб'єктивізму, багато ризикованих екскурсів у психологію та механіку творчости. з деякими рисами термінології не можна погодитися (коли ще буй в „Червоному Вартовому“ можна вважати за дієву особу, то магичні паси, в звичайному розумінні цього терміну — не можна, а коли термінові надається нового значення це треба оговорити; викликає великі методологічні сумніви назва „Новела з нічого“, то що). Але в цілому ці аналізи зроблено добре (головне, велику увагу звернуто на читачьке сприймання, на функціональну роль окремих засобів. Коли аналізи робиться з дидактичними замірами, для молодих письменників, — це єдиний правильний шлях.) Коли б Йогансен обмежив свою книжку першими трьома аналізами, вона б справляла дуже добре вражіння, якого, на жаль, тепер вона не справляє.

У книжці багато друкарських помилок (у змісті навіть читаємо „новела з нігою“ — замість „новела з нічого“).

М. Степняк

А. Шлихтер. На баррикадах пролетарської революції. Государственное Издательство Украины стр. 149 цена 1 р. 25 коп. Російською мовою.

Спогади тов. Шлихтера, написані яскравою художньою мовою, дають багато цінного матеріалу і почасти матеріалу, що його в перший раз оголошується до загального відома широким колам читачів. Через те вони цілком заслуговують на увагу читача, даючи цікаву інформацію про окремі яскраві моменти із епохи Жовтня.

Автор спогадів стояв близько до керівного центру подій того часу, як нарком харчових справ; справа харчування була живим нервом тодішньої сучасности, від успішного функціонування якого дуже залежала перемога пролетарської революції.

Діяльність тов. Шлихтера й була „боротьбою за революційний апарат постачання“, користуючись його словами, боротьбою з супротивниками радянської влади, які намага-

лися саботажем та організацією страйків зірвати продовольчу справу і таким чином звести на нівець революцію, яка вже перемогла в збройній боротьбі Жовтня.

Книжка тов. Шліхтера містить в собі сім розділів: I В Москві. II Отозвання в Петроград, III В Петрограді, IV Хроніка продовольственной забастовки, V Политический шантаж саботажников на голоде, VI Борьба за продовольственную власть VII Первый Всероссийский продовольственный съезд.

Найцікавіші перший і третій розділи. Перший розділ малює жовтневі дні у Москві, торкаючись між іншим і продовольчої справи. Урегулювання її потребувало напруження всіх сил, майже героїзму в умовах збройної боротьби, яка точилась під той час на вулицях Москви. Про те тов. Шліхтер подає цікаву інформацію. Він також аналізує стан речей, який склався в той момент і логичним розв'язанням якого було повстання пролетаріату Москви. По суті до першого розділу й належить найменування „на баррикадах революції“.

Останні розділи присвячено спогадам про перші місяці після жовтневої перемоги. Головний їхній інтерес це боротьба за продовольчу владу, як висловлюється т. Шліхтер, з тими угрупованнями, які вороже ставилися до Радянської влади та держали в своїх руках продовольчу справу за Тимчасового Уряду.

В цих розділах поруч з досить докладною інформацією фактичного боку справи — поруч з різними документами - резолюціями, деклараціями організацій та з'їздів того часу наведено багато побутових сцен, які характеризують учасників тих бурхливих подій, особливо саботажників з міністерства постачання та їхню контрреволюційну тактику.

Автор спогадів оповідає докладно про історію боротьби з саботажниками, починаючи від спроб погодження, закликів на роботу на „загальну користь“ та інше до кінцевого пункту — ліквідації анти-радянських продовольчих органів і передачу продовольчої справи в руки робітників пролетарів та осіб, прихильних до пролетарської революції.

Спогади тов. Шліхтера — це не сухий перелік фактів — це яскраве оповідання активного учасника подій.

В чому ж головний інтерес книжки тов. Шліхтера для широких кол радянських читачів?

На нашу думку — у тому, що в цій книжці окрім її зовнішніх літературних якостей та інтересного змісту, переведено послідовно об'єктивну аналізу тодішнього стану, а саме переведено тут думку, що розвиток подій, який довів державу до господарчої катастрофи, проказував широким масам один тільки шлях — соціальної революції, шлях рішучого відмовлення від буржуазних метод боротьби, лише за дрібні поліпшення економічного порядку, які вже довели до повного хаосу, через що пролетаріат мусив взяти у свої руки владу, оскільки він не хотів загинути. Тому політика Радянської влади мала успіх, що вона правильно та цілком об'єктивно відбивала економічний стан.

Ця думка, на наш погляд, особливо яскраво проходить через усю роботу т. Шліхтера і в цьому і є її виховне значення для широких мас читачів.

Тов. Шліхтер торкається, головним чином, історії продовольчої справи, але не слід забувати, що цей бік подій зв'язано з іншими широкими політичними перспективами.

На стор. 81 — 85 автор спогадів подав документи, які мають продовольчу катастрофу на фронті та в тилу, яка й підготувала в значній мірі знищення режиму Тимчасового уряду, — голод в армії та в низці губернь і цілковитий крах політики твердих цін, а також масовий розвиток спекуляції хлібом, який на практиці унеможливив державну хлібну монополію.

„Без нової революційної організації продовольственного дела была бы фактически неосуществима задача снабжения революционных масс хлебом“ — пише товариш Шліхтер.

„Выше касаясь вопроса о наследстве, оставленном Советской власти Временным Правительством в области продовольственного дела — мы говорили уже, что это было наследство катастрофически надвигающегося голода...“

Для борьбы с надвигающимся голодом нужны были другие новые методы организации продовольственных заготовок — методы, которыми была спасена первая пролетарская революция и в тяжелую годину гражданской войны и империалистической интервенции и в страшные дни голода 1921 года.

„Но для новых методов работы нужны были и новые люди. Продовольственное дело пролетарской Республики в первые месяцы Октябрьской революции было делом вывода не только вообще всей страны из тупика, созданного империалистической войной и политикой Временного Правительства — сама Октябрьская Революция была этим выводом страны из тупика — но, в первую очередь, и прежде всего продовольственное дело пролетарской республики определялось задачей во что бы то ни стало закрепить диктатуру пролетариата.“

„Методы эти определялись — стратегической задачей строительства государственных форм, а тактически — реальным учетом фактической обстановки в той или иной отрасли строительства в данный момент...“ (стор. 99 — 100).

Так, знецінення валюти та крах хлібної монополії привели до ідеї товарообліку та реквізиції лишків хліба.

З нашого погляду було б дуже бажано, коли б т. Шліхтер дав начерк наступного розвитку продовольчої справи від часів громадянської війни до нпу. Ця цікава сторінка історії нашої сучасності вимагає вже об'єктивного освітлення, тим більше що рецензовану книгу wydano наприкінці 27 року.

Нарешті скажемо, що спогади тов. Шліхтера роз'яснюють історію продовольчої справи ясніше ніж десятки „академічних“ статей, присвячених тій самій справі, ось у цьому й є особливий інтерес та значення його роботи.

Слід додати, що книгу написано загальноприступною мовою.

Ціна книги доступна.

К. Тасічко

Проф. Олександр Оглоблін. Транзитний торг України за першої половини XIX сторіччя. Українська Академія Наук. Київ. 1928. Стор. 48.

Марксістський метод в дослідженні української історії — явище нове. Українських істориків-марксистів можна поодинокі перелічити. Марксизм в царині історії України можемо рахувати лише з пореволюційних часів. Серед наших українських істориків, що користаються марксістською методою дослідження, треба виділити групу істориків-економістів. До них ми відносимо проф. Слабченка, проф. Оглобліна, та інших. Проф. Слабченко синтезує загальний економічний процес розвитку України від Б. Хмельницького до світової війни. Проф. Оглоблін досліджує окремі галузі економіки України в їх історичному розвитку. Названа вище праця проф. О. П. Оглобліна, відомого нам з його монографій з історії української фабрики — належить до праць нової марксістської школи в українській історіографії. Роботи Оглобліна цінні не лише своїм науковим матеріалом, новими студіями з економічної історії України, які освітлюють дуже важливі питання, недосліджені в українській історичній науці, які ставлять нові проблеми, нові схеми історичного розвитку України. Вони в великій мірі цінні своїми методологічними досягненнями. Цінність методу проф. Оглобліна полягає в тому, що він висуває потребу монографічного дослідження економічних процесів окремих галузей народного господарства (історія фабрики, історія торгівлі, то-що). Разом з тим такий метод роботи дає змогу подавати синтетичні висновки загального характеру, до яких вже час підійти українській історичній науці. Коли до цього додати, що економіка України досліджується й освітлюється в аспекті економіки світової (західно-європейської) і весь час різні господарчі зміни, а разом з ними й соціально-політичні та культурні, що відбуваються так у нас, як і в інших країнах, одне пояснюється другим — то чим ми окреслимо головні ознаки цього нового методу в українській історичній науці. А розуміння та обчислення світової, особливо західно-європейської, економіки так потрібне історикові східної Європи. Про це між іншим багато каже проф. Покровський в своїй книзі: „Классовая борьба в русской исторической литературе“. Вищезгадана робота проф. Оглобліна і носить на собі всі яскраві риси цього нового методу. Вона знімає питання першорядної ваги в українській історії, розв'язання якого дає ключ до розуміння українського економічного процесу, ба навіть ширше, економічного процесу всієї східної Європи за першої половини XIX віку. Ця розвідка, як каже автор в примітці на стор. 1-й, є частина ширшої праці з історії українського капіталізму, що її тепер ладиться до друку. Написано розвідку на підставі великої французької, німецької, польської, російської та української літератури та почасти архівних джерел, головне київських. Розвідку розбито на три відділи.

Відділ I трактує питання про політичну ситуацію на сході Європи кінця XVIII та початку XIX в.в. Увесь матеріал подається в розрізі світової економіки та політики. З цього вступу ми довідуємося, що розподіл Польщі в кінці XVIII в. мав величезне значення для всієї східної та західної Європи. Як каже автор: „ліквідація Польської держави, вже самісінним фактом втрати польської території, нищила всю складну мережу міжнародних інтересів, з Річчю-Посполитою сполучених“ (ст. 1). Польща й Правобережна Україна опинилися в системі російської економіки, економіки східно-європейської, в той час, як здавна вони були зв'язані з економікою західно-європейською. Оці зміни в першу чергу далися в знаки Франції, що за революційної доби, позбулася своїх позицій на Сході, дбала за повернення їх, бо що цього конче вимагали інтереси французької буржуазії. Франція мала свої економічні інтереси й на українському ринкові, так в експорті, як і в імпорті. Але рос. уряд приклав усіх зусиль, щоб цілком ізолювати український ринок од Франції. В наслідок цього ми бачимо велику зацікавленість революційної Франції польсько-українськими справами. З другого боку, невпинне просування російського торговельного капіталізму з метою захоплення нових ринків висунуло на кон історії балканську проблему, яка після Яського трактату 1791 р. надає Росії економічної та політичної переваги на Чорнім морі, і таким чином проблема Російсько-Турецька (Чорноморська) поступово перетворюється на проблему загально-європейську (Середземноморську). Росія поволі опановує своїми економічними та політичними впливами Балканський півострів, займає вигідні позиції на Середземному морі, то-що. Але так само далеко сягали інтереси Франції, а тому ці дві держави в розв'язанні Балканської проблеми мусіли зустрітись. Франція пильно слідує за Балканськими успіхами

Росії. Вона намагається неутралізувати російські впливи на Порту. Починаючи з 1802 р., після угоди Франції з Портою, яка давала право французьким торговим судам вільно плавати на Чорнім морі, французький капітал виявляє особливий інтерес до українського ринку. Зростає експорт і імпорт. В Одесі та Херсоні з'являються французькі консульські агенти. Франція пильно вивчає економіку України. Після 1805 р. становище Франції на Балканах було вигідніше настільки, що, як каже автор, «в 1806—1807 р.р. гадали, що французька армія могла - б за дуже короткий термін з'явитися на берегах Дністра і навіть Дніпра, а французька флота могла - б пройти до Чорного моря» (ст. 8).

Отже «боротьба двох імперій неухильно посувалася на схід, наближаючи французьку навалу до кордонів Східної імперії» (ст. 9). Це все: і інтерес Франції до Чорноморської торгівлі, до українського ринку в цілому, і наближення театру війни, і утворення Герцогства Варшавського, і французькі впливи на Балканах та на Дунаї — це все поставило питання про Україну, ба навіть загострило його. «Револьюційне повітря почувалося й на Україні», каже автор на ст. 11. Російський уряд добре знав за ці настрої українські та розумів їхнє значення. «Вага українського плацдарму і в боротьбі економічній і в боротьбі військовій — була цілком зрозуміла» (ст. 12). А тому «необхідно було відсунути театр майбутньої війни на захід, далі від границь Російської імперії» (ст. 12). Дальша війна з Турцією звела на нівець колишні досягнення Російської імперії на Балканах.

Вся ця складна політична, дипломатична й економічна боротьба найщільніше зв'язана була з інтересами транзитного торгу. Франції та Німеччині для їхньої текстильної (насамперед) промисловості потрібна була сировина. Боротьба трьох держав: Росії, Австрії і Франції була в той же час боротьбою трьох транзитних напрямків: українського, австрійського та іллірійського. В умовах континентальної системи ці суперечки загострилися й призвели до війни 1812 р. та анти-французької коаліції 1813—15 р.р. На цьому кінчається перший відділ. Тут автор зняв скільки надзвичайно важливих проблем, головні з них: питання про ролі України в цих економічно-політичних пересправах, питання про Балканську проблему на початку XIX в., питання про міжнародний транзит того часу та інші.

Відділ II присвячено розвитку українського транзитного торгу в загальній системі економіки й політики російської. За Наполеонівської доби економічні і особливо політичні інтереси Російської імперії були певний час щільно зв'язані з українським транзитом. «Отож Російський уряд передовсім звертає увагу на південний шлях. Він зв'язаний був з Дунаєм, з тією торговельною магістраллю, що всеньку Центральну Європу сполучала з Чорним морем і Сходом, до Чорноморських інтересів її втягувала. Цей шлях треба було перейняти, скерувати його на Одесу й Кавказьке надбережжя Чорного моря, тоб-то підпорядкувати інтересам російського торговельного капіталу і російському урядовому контролю» (ст. 20). Далі подано коротеньку історію українського транзиту, визначено його різні напрямки, то-що. Рос. уряд в 1804—10 р.р. сприяв розвитку транзиту, надаючи йому чимало пільг. Докладно автор каже про те, звідки й куди йшов транзитний крам, який саме він був, розміри його, організація, то-що. «Організація Одеського транзиту поєднувала дві основні економічні тенденції, взаємочинні, але природою своєю безперечно самостійні» (ст. 28). З одного боку, ми бачимо російський торговельний капітал з його бажанням сконцентрувати на території Російської імперії транзит азійських товарів, з його проектами — взагалі утворити безпосереднє сполучення Західної Європи з Індією через Україну, а з другого боку «Західна Європа теж шукає вигідніших, отже коротших і зручніших шляхів на схід для своїх фабрикатів» (ст. 28). «За континентальної блокади, каже автор, Одеський транзит набуває міжнародної ваги» (ст. 26). Особливо багато везли до зголоднілої Європи азійського краму, зокрема бавовни. Цей Одеський транзит безперечно мав вплив на українське господарство. За цей час, каже автор, ми спостерігаємо піднесення його. Збільшуються ціни на землю, розвивається сільське господарство, скотарство то-що. «Зате російський промисловий капітал безперечно невдоволений був з того транзиту; той бо транзит азійської сировини (напр. бавовни), що йшла до центральної Європи, підсилював тамтешню промисловість, отже зміцнював її позиції також на східно-європейських ринках. Та найголовніше транзит західно-європейських товарів через Україну заваджував поширенню російського транзиту на Близький Схід.

До того ще західно-європейські фабрики могли просмоктуватися й на український ринок, тим самим підриваючи тут позиції промисловості російської. Російський уряд добре розумів політичну небезпеку від транзиту. Транзит той збагачував Україну, а не Росію; через українські землі йшли (і чимало тут поширювалися) не самі західно-європейські фабрикати, а й витвори духовні, певні політичні ідеї, впливи та інтереси. Звичайно ідеї революційні так само цього шляху не обминали» (ст. 29). З другого боку цей транзит був виламом у континентальній системі, а тому це викликало незадоволення Франції. На цьому ґрунті у Франції з'являється ідея про розподіл Росії, про відрив її від Чорного моря, інакше про вилучення України з складу Російської імперії. Франція навіть збирається утворити на терені України дві держави під своїм протекторатом. Отже зрозуміло, що під впливом всіх цих моментів, а надто ж з причини розвитку посередницького торгу в Росії, що йому заваджував транзит, Російський уряд починає обмежувати

український транзит. Тариф 1811 року бив нещадно Середню Європу, з'окрема Австрію й Германію, і вони, як образно каже автор, опинилися поміж Сциллою і Харібдою, а тому їм залишалося "... або в спілці з Францією громити Росію, або ж у спілці з Росією, громити Францію" (ст. 36). За 1812—15 р.р. транзит зменшився, але ще досягав солідних цифр. Але, як каже автор, "транзитний торг безперечно переживає кризу, що після перемоги коаліції змінює основний характер українського транзиту" (ст. 37). В розділі другому хочемо підкреслити дуже важливі й цінні висновки що-до значення континентальної блокади для господарства України, які проливають світ на економіку всієї східної Європи тогочасної.

Відділ III присвячено українському транзитові після Віденського конгресу: "після перемоги коаліції питання про транзит на Україні", як цілком слушно каже автор, "набирає міжнародно-правної ваги" (ст. 38). В інтересах Австрії і Прусії право транзиту через Україну було в Віденському трактаті застережено. За доби 1819—22 р.р. транзитний торг знов підноситься і зростає, але нова митна політика Росії після тарифу 1822 р. негативно відбивається на транзиті і транзитний торг помітно зменшується. В 1828—29 р.р. за часів російсько-турецької війни він підноситься. Але далі він поступовно занепадає й на 1857 рік ми маємо його смерть. "Його відновлено вже за другої половини XIX в., в нових економічних і політичних обставинах" (ст. 48).

Що до хиб роботи, то мусимо визнати деяку диспропорцію вступу (перший відділ) та дальших відділів, транзитові присвячених. Такий вступ личило-б додати до ширшої роботи, бо він здійснює та освітлює багато питань не лише що-до транзиту стосовних. Окрім того до статті слід було-б додати мапу.

Нова праця проф. Оглобліна вносить до української історичної науки окрім поставлення та розв'язання багатьох нових проблем української історії, ще й низку методологічних висновків. Хочемо підкреслити те єдино правдиве поставлення марксістського дослідження, яке яскраво виявляється в роботі. Всяке економічне дослідження цінне й потрібне не лише тим, що воно подає цілу низку економічних фактів, що воно з'ясовує розвиток якоїсь галузі господарства, транзитного торгу в даному разі. Економічний факт ще більше цінний і потрібний, коли він, поставлений на своєму місці, розглядається в природних для нього об'єктивних умовах, коли він, перебуваючи в загальній системі економічних явищ—показує свою політичну роль, пояснює явища соціально-політичного та культурного життя. Вся робота проф. Оглобліна й є вияв цього (зокрема хочемо відзначити найяскравішу сторінку дослідження—сторінку 29). Треба відзначити й добру мову та прекрасний стиль роботи.

Костянтин Антипович

СЕРЕД КНИЖНИХ НОВИН

Вийшли протягом лютого — березня 1928 р.

Красне письменство

- І. Дніпровський. — „Заради неї“, куди ввійшли оповідання: Заради неї, Долина угрів, Туман, Марія радості, Наяда, Елегія. ДВУ.
М. Івченко. — Землі дзвонять (третя збірка прози). ДВУ.
В. Гжицький. — Муца (повість). ДВУ.
Петро Лісовий. — Нетрі села (статті, нариси 1922 — 24 р.). ДВУ.
Остап Вишня. — Усмішки (т. I, II, III). ДВУ.
Остап Вишня. — Вибрані твори. Вибір, редакція, вступна стаття і примітки проф. скотарства Омеля Буца. „Книгоспілка“.
С. Мусіяк. — Горобині ночі (оповідання). „Книгоспілка“.
Г. Квітка-Основаєнко. — Вибрані твори. Редакція і вступна стаття А. Шамрая (т. I). „Книгоспілка“.
В. Винниченко. — Записки Кирпатого Мефістофеля (роман). Вступна стаття Андр. Річицького. „Книгоспілка“.
В. Юрезанський. — Заграви над ланами (повість). „Книгоспілка“.
Василь Чечвянський. — Царі природи (гуморески). „Книгоспілка“.
О. Донченко. — Околиці (поезії). ДВУ.
Д. Фальківський. — На пожарищі (поезії, збірка II). ДВУ.
М. Шульга-Шульженко. — Гартовані леза (поезії). ДВУ.
І. С. Нечуй-Левицький. — Твори, т. VI. За редакцією і з критичною розвідкою Юра Меженка. У томі вміщено: Над Чорним морем, Афонський проїдисвіт, Київські прохачі. ДВУ.
Іван Франко. — Твори т. XXV, куди ввійшло: Лис Микита, Коли ще звірі говорили, Дитячі поезії. Загальна редакція С. Пилипенка. „Рух“.
Іван Франко. — Твори т. XIX (драматичні твори) за редакцією С. Пилипенка. „Книгоспілка“.
С. Васильченко. — Повна збірка творів т. II. ДВУ.
Т. Шевченко. — Кобзар (вид. II). Вступна стаття В. Коряка. „Книгоспілка“.
Юліян Шпол. — Катіна любов або будівельна пропаганда (комедія на 3 дії). ДВУ.
Я. Мамонтов. — Рожеве павутиння (побутова комедія на III розд.). ДВУ.
Д. Бедзик. — В бабусиних обіймах (п'єса). „Рух“.
О. Ясний. — Віз ломається чумак ума набирається (п'єса). „Рух“.

Чужоземні письменники українською мовою:

- В. Шекспір. — Ромео і Джульєта (трагедія на 5 дій). Переклад П. О. Куліша в переробці за редакцією М. Вороного. „Укр. робітник“.
Г. Ібсен. — Ворог народів (комедія на 5 дій). Переклад М. Загірної. „Укр. Робітник“.
Панаїт Істраті. — Михайло — юнацтво Адрієна Зограф; Михайло. (Роман). Передмова П. Істраті. Авторизований переклад з рукопису Д. Думарта та М. Тобілевича. Редакція і вступна стаття А. Ніковського. „Книгоспілка“.
Гі де Мопасан. — Твори т. II. У томі вміщено роман „Сильна як смерть“ та нариси „На воді“ в перекладі В. Підмогильного. За редакцією проф. С. В. Савченка. „Книгоспілка“.
Гарі Домель. — Самозванний принц — життя і пригоди Гарі Домеля. Власноручно списані ним самим у тюрмі в Кельні січень — червень 1927 р. ДВУ.
Артур Кароті. — Ніні і Чіка (проти фашістів). Пригоди двох флорентійських хлопців. ДВУ.

Російською мовою:

- Иван Лебедев.—Прошкина юность (повесть). „Москов. т-во писателей“.
 Феоктист Березовский.—К вершинам.—Собрание сочинений т. III.
 „Зиф“.
 А. Исбах.—С винтовкой и книгой — (красноармейские будни). Предисловие Феликса Кона. „Молодая Гвардия“.
 Дм. Петровский.—Черноморская тетрадь. (Стихи). „Молодая Гвардия“.
 А. Бек.—Вечер Максима Горького в клубе. „Госиздат“.
 Илья Эренбург.—Полное собрание сочинений. Том VIII. Лик войны. „Зиф“.
 Рудольф Блауман.—Под сенью смерти. (Новеллы и рассказы). „Прибой“.
 Глеб Алексеев.—Свет трех окон. (Рассказы). И-во „Недра“.
 Аркадий Аверченко.—Веселые Устрицы. С предисловием А. Старчакова.
 „Земля и Фабрика“.
 Ярослав Гашек.—Счастливая семья. (Юмористические рассказы). Перевод с чешского И. Скоцова. „Земля и Фабрика“.
 Уильям Дж. Локк.—Счастье Теофила. (Роман). Перевод с английского В. Быховской и Л. Шпигель. И-во „Культура“.
 Артур Конан-Дойль.—Мармоны в Лондоне. (Роман в 2-х частях). Перевод П. Облеухова. „Прибой“.
 С. Левитина.—Товарищ. (Драма в 5 актах). ГИУ.

Критика та теорія літератури та мистецтва

- Йогансен Майк.—Як будується оповідання — (аналіза прозових зразків). Зміст: Передне слово. Част I. (вступні уваги). Як зробитися новелістом. Частина II (аналізи). Авантурне журнальне оповідання. Фантастичне оповідання. Новела з нічого. Протокольне оповідання. „Книгоспілка“.
 Шамрай А.—Українська література (II доповн. вид.). „Рух“.
 А. Лейтес.—Силуети Заходу — за редакцією В. Юринця. Зміст: В тривожну епоху. Велике і смішне. Чотири письменники: Марсель Пруст, Джильберт Честеров, Джек Лондон, Казімір Едшмід. Теми та книги. „Книгоспілка“.
 Леонид Скрипник.—Нариси з теорії мистецтва Кіно. ДВУ.
 Евальд Андре Дюпон.—Кіно й сценарій. Переклад з німецької й передмова А. Басехеса та В. Хмурого. „ВУФКУ“.

Історична та наукова література

- Українська академія наук.—Чернігів і північне лівобережжя. Огляди розвідки, матеріали під редакцією голови історичної секції академіка М. Грушевського. ДВУ.
 Примітка: Ця книга багато дає до пізнання передісторичної і ранньої історичної техніки і мистецтва — те чим саме звертала на себе увагу Чернігівщина!
 В. Дубровський.—Селянські рухи на Україні 1861 р.—Чернігівська губ. (1861—1866 р.) т. I. ДВУ.
 М. Яворський.—Історія України в стислому нарисі. ДВУ.
 П'яже.—Мова й мислення дитини. Загальна редакція й передне слово проф. С. Й. Лозинського. Скорочений переклад О. Волощина та М. Пригаро. ДВУ.
 Проф. І. Шиманович.—Галичина. (Економічно-статистична розвідка). ДВУ.
 Руднев В.—Махнівщина. (Популярний нарис). „Книгоспілка“.
 Пажитнов.—Історія всесвітньої кооперації. „Книгоспілка“.
 Цшіммер Е.—Хемія скляного виробництва. ДВУ.

Російською мовою:

- Н. П. Бруханский.—Судебная психиатрия с предисловием проф. П. Б. Ганушкина.

ЩО ВИХОДИТЬ:

У Державному Видавництві України

- Мамін-Сибіряк.—Вибрані оповідання.
 Е. Сінклер.—100% — (історія одного патріота).
 А. Лейтес і М. Яшек.—Десять років української літератури, т. II.
 Г. Епик.—В снігах (дитяче оповідання).
 Демчук.—Верболози.

Я. Мамонтов.— Бузанські лицедії (трагікомедія на 12 одмін).
Скрипник М.— Завдання культурного будівництва на Україні.
Шпільгаген.— Міцною лавою. (Т. I, II). Переклад з німецької.

У Книгоспілці

У видавництві Книгоспілки виходить повний збірник творів Лесі Українки в 10 томах. У це видання ввійдуть і недруковані досі твори. Друкуються такі книжки:
Петренко.— Марксівська метода в літературознавстві. За редакцією В. Юринця.
Підмогильний.— Місто. (Роман).
Сосюра.— Червоний Донжуан. (Роман).
Лісовий.— Микола Ярош. (Роман).
Юринець.— Критична розвідка про Павла Тичину.
О. Досвітній.— Нотатки мандрівника.

У видавництві „Рух“

В-во „Рух“ продовжує видавати, головним чином, укр. класиків. Все видання творів Франко розраховано на 36 томів за редакцією Лизанівського та Пилипенка. Видання Винниченка розраховане на 23 томи. „Рух“ починає також видавати твори Гната Хоткевича.

Готується до друку серія „Український театр“, куди ввійдуть:
Кисіль.— „Карло Соленик“. (Життя й творчість).
Рулін.— М. Заньковецька. (Монографія).
М. Вороний.— „Театр і драма“.

У видавництві „Укр. Робітник“

В-во „Укр. Робітник“ розгортає роботу що до видання українською мовою чужоземних письменників.

Готується до друку:
Шілер.— Вільгельм Телль. (Переклад з німецької за редакцією Загула).
Похгаммер.— Пригоди барона Мюнхгаузена. Переклад з німецької Загула).
Опатошу.— В польських лісах. (Переклад з єврейської).
Робертс.— Діти диких звірів. (Вільний переклад з датської).
Жюль Верн.— Подорож до центру землі. (Переклад з франц.).
Лоті.— Ісландський рибалка. (Переклад з франц.).

У видавництві „Світова Книга“

Берлінське видавництво „Світова Книга“ готує до друку такі новини:
Манфреда Георга.— Бунт у магазині. (Роман).
Вольфганг фон Ленгерке.— Амазонка Глорія. (Роман із америк. життя).
Пауль Нейбауера.— „Марія. Історія сучасної жінки“. (Роман).
Бенно Вині.— Дар Ель Барака. (Роман).

14664.

Листи до редакції

Шановний товаришу редакторе!

Прошу вас вмістити в одному із ближчих №№ Центрального Органу нашої партії цього мого листа.

В лютневих числах „Комуніста“ (№№ 30, 31, 32 і 33) надруковано було статтю Завідуючого Відділом Преси ЦК т. А. Хвиля під назвою — „Від ухилу — у прірву“. В цій статті, як відомо, тов. А. Хвиля, даючи оцінку двом уривкам мого роману „Вальдшнепи“, по-перше, називає ці два уривки контр-революційним явищем в нашій літературі, по-друге, — підкреслює, що в „Вальдшнепах“ я розгорнув у художній формі всі ті політичні помилки, які я зробив у своїй неопублікованій статті „Україна чи Малоросія“.

Уважно перечитавши ще раз як статтю — „Від ухилу — у прірву“, так і роман „Вальдшнепи“, я прийшов до того неприємного, коли не сказати жахливого, для мене висновку, що т. А. Хвиля, з яким я довгий час вів уперту боротьбу на літературному фронті, і справді має рацію так розцінювати мій твір і має рацію звязувати його з статтею „Україна чи Малоросія“.

Основна установка „Вальдшнепів“ мусила так виглядати: автор показує в своєму романі: 1) що плутаники Карамазови навіть „з другорядною ідеєю“ неминуче попадають в лабеті буржуазії; 2) що бляск і мішура українського націоналізму є все-таки бляск і мішура відміраючої класи, і навіть тоді, коли цей бляск взяти, так би мовити, об'єктивно й дати йому розгорнутись „до отказу“; 3) що наша партія така сильна й має такі міцні коріння в масах, що Аглаїну критику вона не боїться виставляти на показ; 4) що трагедія Карамазова по суті, є трагикомедія; 5) що наша партія б'є не тільки український, але й російський націоналізм; 6) що нарешті, тільки середня партійка Ганна цеб-то тисячі „Котів у чоботях“ вивезуть мою країну на великий історичний шлях.

Так мусила виглядати основна установка „Вальдшнепів“.

Але, поставивши собі таке завдання, я сів його виконувати несвоечасно, себ-то тоді, коли, одмовившись формально й розумово від своїх політичних помилок я емоційно (коли й не весь, то у всякому разі частково) був ще в їхньому полоні. Саме це й не дало мені чітко відмежуватись як від Карамазова, так і від Аглаї.

Отже, віддаючи себе на милість своєї компартії і її Центрального Комітету, зокрема, я перш за все вважаю за потрібне ще раз пригадати свої політичні помилки й ще раз засудити їх.

Основна моя помилка була та, що я відновив стару теорію боротьби двох культур. Суть цієї теорії можна сформулювати в таких словах: щоб остаточно ліквідувати ті суттєві на культурному фронті, що в них діють дві ворожі сили (російський та український конкуренти), партія повинна вийти із становища третьої особи й виявити свої симпатії до однієї із ворогуючих сторін. Беручи - ж на увагу, що наша партія діє на Україні, а також те, що українська культура так чи інакше, а зробиться врешті на Україні гегемоном, я й робив „последовний“ (в лапках, звичайно) висновок: симпатії наша партія мусить виявити в сторону конкурента українського.

Але втягуючи партію в боротьбу двох культур (української й російської), виводячи її із ролі коректора й судді цієї боротьби, із ролі, нарешті, того фактора, що його історія призначила ліквідувати цю боротьбу, наказавши в той же час йому, факторові, не виявляти тих чи інших симпатій до якоїсь з сторін, я тим самим робив замах на чистоту комуністичної ідеології. Агітуючи - ж партію стати в боротьбі двох культур на боці культури української, я тим самим втягував партію по суті в невинуватий й ганебний „сделку“ з українським націоналізмом. Таким чином, цілком правильно поставивши питання про необхідність поширення матеріальних і моральних ґрунтів для розмаху молоді української культури, я, звичайно, проти свого бажання, опинився в ролі рупора українського націоналізму. Дальші мої політичні помилки, як, от: „Москва центр всесоюзного міщанства“ (чому не Київ, скажемо?), „психологічна Європа“ („психологічна Європа“ — правильно, але треба було підкреслити що носієм цієї психологічної Європи й є саме наша партія), теза про „природний етап, який Західна Європа пройшла в часи оформлення національних держав“ — всі ці дальші мої помилки були продуктом основ-

ного політичного ляпсуса — тези про боротьбу двох культур. І тому, ще раз гостро засуджуючи свою голівну помилку, я тим самим також гостро засуджую й далішні мої політичні помилки.

От все те, що я перш за все хочу оголосити в пресі, віддаючи себе на милість своєї Компартії й її Центрального Комітету.

2) Я прошу всіх своїх літературних однодумців рішуче відмовитись від тих форм боротьби на літературному фронті проти вульгаризаторів, що в них до цього часу велася боротьба, бо таку боротьбу (я вже в цьому цілком переконався) неминуче використовує українська контр-революція в своїх класових інтересах.

3) Я закликаю всіх своїх літературних однодумців сприяти утворенню Федерації Радянських письменників, щоб-то сприяти утворенню єдиного фронту проти буржуазних культурників.

4) Я прошу тих же таки однодумців не вважати цю мою заяву за заяву, що її написано не щиро. Ця заява є продукт того психологічного перелому, що назрівав в мене декілька років і що остаточно вивів мене з тупика тільки тут в Західній Європі. Ті спостереження, які я здобув за кордоном, остаточно переконали мене, що я весь час ішов не по тому шляху, по якому я мусів іти, як комуніст.

5) Доводжу до відома своїх літературних однодумців, що кінець свого роману „Вальдшнепи“ я знищив і, знищивши, думаю тільки про те, як би мені хоч би частково змити з себе ту пляму, що забруднила моє партійне й літературне ім'я.

6) Нарешті, я публічно прошу пробачення (хоч би умовного) у всіх тих товаришів, що з ними я на протязі кількох років вів запеклу боротьбу.

Член КП(б)У Микола Хвильовий

22/II — 28 p.

Р. С. Прошу інші газети передрукувати цього мого листа, що я його адресую до ре акції газети „Комуніст“.

Товаришу редакторе

Дозвольте заявити про нові перекручування в біографії М. Коцюбинського.

В останньому ч. журналу „Червоний Шлях“ за м. р. вміщено статтю В. Зборовця: „Шкільні роки М. М. Коцюбинського“, що є, за словами автора, переказ окремих уривків „великої рукописної статті В. О. Ковердинського“. Цей Ковердинський, як пише про нього В. Зборовець, — „рідний дядько письменника, брат його матери“, а тому його спогади про письменника та його родину, — „відносини між членами цієї родини, мачухи до нерідних дітей, дітей до мачухи і поміж самими дітьми — зведенюками“ — мають „велику вагу“. Сам Ковердинський там же оповідає про себе так: скінчивши в 1877 році Київську Духовну Академію, я в тому ж таки році, а саме—17/VIII, повинен був їхати на Поділля в м. Шаргород, куди „учебний Комітет“ призначив мене на посаду помішника „смотрителя“ „Шаргородського Духовного Училища“. В цьому місті я застав мого двоюрідного діда Михайла Матвійовича Коцюбинського. Тут він наймав дід у століяра Рогульського й тримав на квартирі учнів“. Таким чином виникають сумніви, який справді був родич з Ковердинського, які були в нього стосунки з нашою родиною та нарешті, якої вартості згадані спогади. Адже сторонній людині авторитет „рідного дядька“ та ще й вихователя Михайла Коцюбинського може цілком імпонувати, і лише для тих, хто спеціально вивчає життя Коцюбинського, видно і поверховність і нісенітницю в спогадах цього автора великого „трактата“ (Повний заголовок вищезазначеної рукописної ст. В. О. Ковердинського такий: Воспоминания о Михайле Михайловиче Коцюбинском в связи с характером воспитания и обучения в его время, в связи с его литературными произведениями и с желательной постановкой воспитания в его широком смысле, в настоящее время). В. О. Ковердинський, дійсно, був помішником „смотрителя“ „Шаргородського Духовного Училища“, де вчився мій брат Михайло, а трохи пізніше й я. За його звичку раптово накидатися на учнів він був прозваний „шуляк“, і я дуже яскраво пам'ятаю цю постать на тлі дитячих вражін. Але пам'ятаю також добре, що додому до нас він не приходив ніколи, хоч доводився таки якимсь далеким родичем з боку батька (цеб-то — „не рідний дядько, брат матери“), бо він же ж тоді був представником місцевої аристократії, „начальство“, і до збіднілих родичів ніякого діла не мав.

Пам'ятаю, що, коли мати з с. Кукавки відвозила мене до Шаргорода вчитися, батько радив звернутися до Ковердинського, мовляв, родич, але мати уникла цього. Отже я стверджую, що жадних стосунків з нашою родиною у Ковердинського не було, а його спогади про життя н. родини та шкільні роки Михайла Коцюбинського — неправдивий, запутаний матеріал, що я вважаю за свій обов'язок його спростувати. Але спершу дозволю собі зупинитися ще на одному цікавому факті, який характеризує Ковердинського. Щось коло 1-го листопаду м. р., саме в ті дні, коли в нас, у Вінниці, провадилася робота по реставрації будинка, де народився Михайло Коцюбинський, для від-

криття в ньому музею (на жовтневі свята),— прийшов ввечері до мене старий дід, одрекомендувався, як родич—Ковердинський, і почав розмову про Шаргород, про мою родину, про брата Михайла. Він признався, що хоче писати біографію брата; просив дати йому потрібні відомості, витяг з кешені записну книжечку і почав щось записувати. З його запитань та розмови я дуже швидко переконався, що він нічого певного про нашу родину не знає, пам'ятає щось неясне про батька й ще про якогось Коцюбинського, що теж жив на Поділлі. А тому я відмовився дати йому будь які відомості, сказав, що сам перевіряю свої спомини й хочу подати матеріали для біографії свого брата, вважаючи цю останню надто серйозною для нефахівця. Проте Ковердинський на цьому не заспокоївся, і через місяця півтора я одержав від нього примірника тої „великої рукописної статті“, з якої користувався В. Зборовець, та ще цілу низку окремих запитань з проханням як найшвидше одповісти на них, бо він „вирішив писати біографію Коцюбинського“. За тиждень я одержав ще низку запитань. Ці запитання, що я їх лишив без одповіді, настільки характерні для майбутнього біографа, яким себе почував Ковердинський, що я дозволю собі де-які з них навести. 1) „якого року вступив, скільки років учився“ (тоб-то Михайло Коцюбинський в Шарг. дух. школі); 2) „якого року скінчив школу“; 3) „Що читав „Миша“ й що Михайло Михайлович“; 4) „Якої соціальної верстви був Михайло Матвійович“; 5) Які ще є живі учителі Михайла Михайловича і які їх адреси“; 6) „Яка хвороба була у Михайла Михайловича і скільки вона продовжувалася“; 7) „З ким з Шаргородських мешканців родина Коцюбинських приятелювала“; 8) „З ким приятелював „Миша““; 9) „Чи не можна найти однокласника „Миши““; 10) „В якому році Михайло Матвійович переїхав з родиною у Шаргород, куди виїхав з Шаргорода і коли“; 11) Віталій Коцюбинський, що проживав у с. Козинцях, чи бував він в домі Михайла Матвійовича, чи не допомагав родині його грошми в скрутні часи“; 12) До кого належав Шаргород, чи не був це маєток Браницького, чи не мешкав в одному з будинків Браницького Мих. Матв. з родиною“. Все це докладно я розповів для наочного доводу, який з Ковердинського знавець біографії Мих. Коцюбинського. Після цього приступаю до головної мети своєї статті—спростування даних біографічного характера, які за Ковердинським подає Зборовець. Спогадів Ковердинського про Шаргородську школу, що їх також використовує Зборовець, я не торкаюся; м. и. зазначу, що спогади Шиповича про ту ж саму школу, що знаход. в матер. Вінницького музею ім. М. Коцюбинського, написані значно правдивіше та цікавіше. Почну зі згаданої вище цитати, де Ковердинський пише, що „застав“ Михайла Матв. в Шаргороді. Цей момент цілком неправдивий, бо батько мій в Шаргороді ніколи не жив, а мати з нами—дітьми перебула там щось з півроку—з зими 1880 р. до весни 1881 р., бо батько тоді втратив посаду волосного писаря у Кукавіч через непорозуміння з Миримим посередником і поїхав просто до Кам'яня з'ясувати своє становище; там він, чекаючи на посаду, працював при Губерн. Правлінню; згодом одержав посаду в Станіславчику, і родина переїхала до нього—Далі Ковердинський пише: „Раніш цього (тобто до Шаргорода) Михайло Матв. був за станов. пристава у містечку і одружився з другою жінкою, від котрої мав сина Михайла“. Пригадую, що при розмові з мною він настоював, що батько мій ніби то був за стан. пристава в м. Межибожі. Певно, Ковердинський знав якогось другого Коцюбинського, бо батько взагалі ніколи такої посади не обіймав. Дітей від другої жінки мав п'ятеро: Михайло, Лідія, Хома, Леонід та Ольга. Всі вони в згадану добу в Шаргороді були при матері. За цим, власне, й починаються спогади про Михайла Коцюбинського і його родину. Наведу їх: „Коли я прибув сюди, щоб обняти посаду, то Михайло вже був в третьому класі. Як я пригадую, він завжди був старанно вмитий, причісаний, в скромному, але чистому одязі, щоботи його були вичищені. Видно було, що вдома йому віддавали особливу увагу. Та й сам він турбувався про свою акуратність: в боковій кешені його сурдучка завжди був гребінець і дзеркальце, щоб кожний раз під час перерви між лекціями можна було все привести до ладу: не залишався він також і без носової хусточки. Словом, він являв собою цілковиту протилежність до свого старшого брата й сестер, які дуже часто зовні мали бруднуватий, неохайний вигляд. І це зрозуміло: мачуха була дійсно мачухою—непривітною до дітей від першої жінки Мих. Матв. Дві дочки від цієї жінки ходили в стареньких, бруднуватих спідничках, доралася на кухні й виконували всю чорну роботу, а син рубав дрова, приносив води то-що. Він завжди був по бідному одягнений, босий, а на голові без всякого ладу лежало нестрижене і ніколи нечесане волосся“. Це все, що пригадує Ковердинський про нашу родину. Розберемося, чи є тут щось правдиве. Про акуратну зовнішність брата нема чого сперечатися: незалежно від догляду старших, в нього була потреба мати естетичний вигляд. В даному разі, в Шаргородську добу про „особливу увагу матери“ не доводиться говорити, бо брат під час перебування в школі жив на приватній квартирі, у Вікулової. Мати з нами—дітьми переїхала пізніше, коли він вже скінчив школу. Про „дзеркальце й гребінець“, як що це, дійсно, цікаво для біографів, зазначу м. и., що ці приладдя заведено було пізніше. Що до інших дітей, то тут сама плутанина, а на мати—справжній наклеп, бо обвинувачення в „непривітності та сухості“ цілком безпідставні. Проте наклеп цей, несвідомий: Ковердинський ніколи не бачив відносин матери до нерідних дітей. Почувши від мене (в згаданій вище розмові), що Муся (ні Михайликом, ні Мішею ніхто брата не називав) був улюбленою дитиною

матери, що через його постійну слабкість мати особливо ніжила та пеклувалася за нього, що в неї були ще й нерідні дочки, — він зробив висновок: „мачуха була дійсно мачухою“. І тут, не розібравшись, хто рідний, хто ні, всіх обмалював нещасними, босими, брудними, неохайними, — одним словом, як оце трапляється в народніх казках про мачуху та нерідних дітей. А нерідні дочки моєї матери, від першої жінки батька — Віра та Зофія не їздили з нами зовсім: Віра померла ще в Вінниці, а Зофія залишилася там же. Хто цей „старший син“, що рубав дрова й носив воду? Михайло був старший, але, видно, тут не про нього говориться. Мені ж тоді ледве сягало десять років. Взагалі я не пам'ятаю щоб хто з нас рубав дрова, бо мати панично боялася сокири і купувала рубані дрова. Які „сестри виконували чорну роботу?“ Старший було тоді 11 років — вона й допомагала матері; молодшій — було ще коло року й її доглядала стара нянька, „баба Хима“, яка винячила всіх нас. Мати ж нікого з дітей не пригноблювала, не переслідувала, до всіх була привітна, а головне — дуже турбувалася, щоб усі діти були чисто одягнені, мали охайний вигляд: в скрутні часи вона навіть ночі просиджувала, переробляючи, латаючи наші одежі. — „Але, пише далі Ковердинський, Михайлик, що зовні мав пристойний вигляд, ніколи не відсторонювався від своїх нерідних сестер і брата. Ввечері всі діти збиралися навколо Михайлика, і він читав їм на голос одержану з бібліотеки книжку, наче таким поведженням старався загладити провинність своєї матери перед сиротами. Так складалися відносини в сім'ї Михайла Матвійовича“, закінчує Ковердинський. Як я вже казав, ніяких сиріт не було в нашій родині в Шаргороді, і Михайло ріс з рідними сестрами й братами. Зворушлива картина про Михайлове читання для нас — дітей — цілком фантастична. Збирав нас всіх коло себе він значно пізніше, коли ми повернулися до Вінниці, і були досить дорослі, щоб розуміти Котляревського, Шевченка та Некрасова, яких він нам часто читав. — Про Михайла — учня Ковердинського нічого не пам'ятає: наводить тільки якийсь штучно складене оповідання про класний твір його та про враження педагогів від того твору.

І нарешті, знов той самий „камень преткновения“ — Кам'янецька семінарія. Тут Ковердинський повторяє помилку Саліковського і доводить, що Мих. Коцюбинський „був прийнятий до I кл. семин; потім, начеб-то через бідність батьків, що не могли б дати йому дальшої освіти, Михайла звільнили з якогось класу семінарії“ Ковердинський пригадує, що в самому кінці 70 р.р. страшним холодом повіяло з півночі для „інославних“ учнів в духовних школах. Можливо, що тоді й довелося Михайлові припинити своє навчання; все говорить за те, що він вийшов із семінарії через жорстокість і формальну систему виховання. — Жодної жорстокості в семінарії Михайло не знав, бо він в неї не вчився. Добре пам'ятаю, що після закінчення Шаргор. школи він знов (щось у 5-й раз) заслаб на запалення легенів, і лікар суворо заборонив йому вчитися далі, радив звернути серйозну увагу на здоров'я, щоб зберегти від туберкульозу, тому й мати не згоджувалася відпустити в таку далечінь любого сина. До того ж до Кам'янця тоді ще не було залізничі, а їхати з Проскурова до Кам'янця сто верств кіньми — тяжко для кволого здоров'я. Їздив туди брат багато пізніше, але там не вчився. Дальших біографічних моментів Ковердинський не торкається, бо пише він „був час, коли я втратив всякі зв'язки з Михайлом Михайловичем“. Та чи ж був взагалі колись цей зв'язок? Проте, не припускаючи, щоб людина вдалася в вільну імпровізацію, я хочу думати, що між учнями „Шаргородського Духовного Училища“ був якийсь Коцюбинський „Миша“, з яким Ковердинський підтримував зв'язок. Про нашу ж родину та зокрема про брата Михайла він, як видно, нічого певного не знав. Кінчаючи своє коротеньке спростування, я хочу висловити здивування: хіба ж можна користуватися з спогадів людини, що пише, по щирості, про свої спогади так: „чи так усе це, чи ні, не знаю“. (Такими словами закінчує Ковердинський свої спогади про Михайла Михайловича). Як би В. Зборовець звернув на це належну, глибоку увагу та потурбувався ознайомитися з біографією Мих. Коцюбинського бодай за останніми дослідженнями, може б він не опублікував, не перевірявши, нікому не потрібні вигадки.

Хома Коцюбинський

№ 18418

Кожен член КП(б)У

повинен передплатити двотижневий журнал

БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ

ПОЛІТИКО - ЕКОНОМІЧНИЙ ОРГАН ЦК КП(б)У

За редакцією: Е. Гірчака, С. Губермана, В. Затонського,
М. Попова, А. Річицького, М. Скрипника, С. Трикоза, А. Хвилі
та В. Юринця

- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює головні питання нашого соціалістичного будівництва в галузях політики та економіки.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює головні питання марксизму й лєнінізму та боронить їх від усяких перекручувань.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює особливості культурного будівництва УСРР.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює міжнародне життя й особливо міжнародній комуністичний рух.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює національне питання на Україні та завдання партії і радянської влади в цій галузі.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює всі питання, теоретичні й практичні, партійного, радянського, господарського, професійного, кооперативного й культурного життя УСРР та СРСР.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює історію революційного руху та громадської думки на Україні в дусі революційного марксизму та лєнінізму.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює політичне, економічне та культурне життя українських робітників та селян, що живуть поневолені в Польщі, Румунії та Чехо - Словаччині.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** освітлює життя української жовто - блакитної еміграції.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** бойовий орган революційного марксизму та лєнінізму, що захищає їх від усяких нападів ліквідаторів, реформістів та ворогів.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** має за своїх співробітників видатних діячів УСРР, СРСР та Комінтерну.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** призначається для широких кіл партійців, що працюють у як - найрізніших галузях нашого соціалістичного будівництва.
- БІЛЬШОВИК УКРАЇНИ** є найкращий спутник усякого більшовика, що бере участь у боротьбі на політичному, господарському та ідеологічному фронті.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

	В Союзі	Для закордону
На 1 рік	6 крб. 50 коп.	4 дол. 25 цент.
На 6 міс.	3 крб. 40 коп.	2 дол. 25 цент.
На 3 міс.	1 крб. 75 коп.	1 дол. 15 цент.
На 1 міс.	— крб. 60 коп.	— дол. 40 цент.
Окреме число	— крб. 40 коп.	— дол. 25 цент.

ПЕРЕДПЛАТУ ПРИЙМАЮТЬ:

ГОЛОВНА КОНТОРА ПЕРІОДСЕКТОРУ ДВУ

(Харків, Сергіївська площа, Московські ради, 11)

Уповноважені Періодсектору скрізь по Україні, поштово-телеграфні контори та листоноші

ВІСНИК УКРАЇНИ

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

Видання 1917 року

1p-60